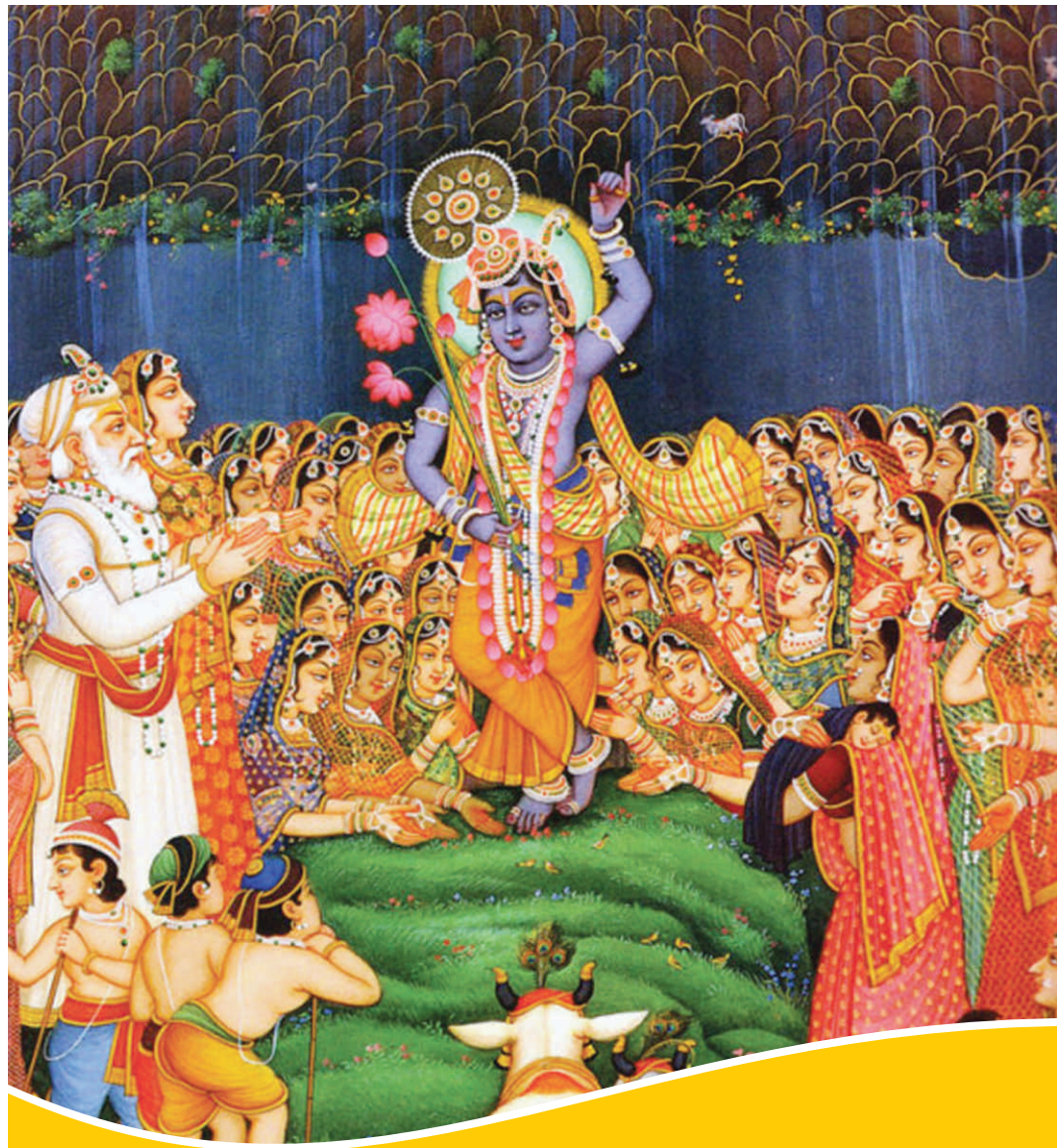

શ્રી શિરિરાજધાર્યપ્રકમ્

(સચિત્ર)

રચેયતા : શ્રીવલ્લભાચાર્ય મહાપ્રભુજી
વિવેચન અને સંકલન : ડૉ. પીયૂષ પરીખ

તૃતિય પીઠાધીશ
પ.પૂ. ગો. ૧૦૮ શ્રી વ્રજેશકુમારજી મહારાજશ્રીને
અમારા સદૈન્ય દંડવત્ પ્રણામ

વૈષ્ણાવાચાર્ય શ્રીદ્વારકેશલાલજી મહોદયશ્રી

(કડી-અમદાવાદ)

પ્રજધામ હવેલી - જગદ્ગુરુ શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્ય પીઠ

સીમ હોલની પાસે, શ્યામલ ૧૦૦ ફૂટ રોડ,

સેટેલાઈટ, અમદાવાદ - ૩૮૦૦૧૫

આશીર્વાદ પત્ર

પ.ભ. શ્રી પીયૂષભાઈ પરીખ,

આપના દ્વારા “શ્રી ગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્” વિષય પર પુસ્તક પ્રકાશિત થવા જઈ રહ્યું છે તે જાણીને આનંદ થયો. આ પૂર્વે પણ આપના દ્વારા લેખિત એવં સંપાદિત પુસ્તકો વૈષ્ણવ સમાજ માટે પથદર્શક બન્યા છે.

પ્રભુના ત્રણ સ્વરૂપો પ્રસિદ્ધ છે. વેણુધારી, ચક્રધારી અને ગિરિરાજધારી. આ ત્રણેય સ્વરૂપોથી પ્રભુએ ભક્તોને સ્વકૃપાનો અનુભવ કરાવ્યો છે.

ગિરિરાજ ધારણ કરનારા પ્રભુને ગિરિરાજજીનો ભાર લાગતો નથી, પરંતુ નિજભક્તોને અનન્યભાવે શરણે આવેલા જોઈને આનંદ થાય છે. ભક્ત અને ભગવાનના આ મિલનને જોઈને પ્રભુના કર કમલ પર બિરાજેલા ગિરિરાજજી પ્રસન્ન થઈને નૃત્ય કરે છે. “કર પલ્લવ પર માનો ગોવર્ધન નૃત્ય કરે” એવી ઉક્તિ ભગવદીયોની છે.

આવા ગિરિરાજધારી પ્રભુની યશગાથા “શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્”ના માધ્યમથી પ.ભ. શ્રી પીયૂષભાઈ દ્વારા પ્રકાશિત થવા જઈ રહી છે તે અવસર પર અમારી શુભકામના એવં આશીર્વાદ પાઠવીએ છીએ.

શુભમ્

વૈષ્ણાવાચાર્ય શ્રીદ્વારકેશલાલજી મહોદયશ્રી

(કડી-અમદાવાદ)

પ્રકાશક :

આંતરરાષ્ટ્રીય પુષ્ટિમાર્ગીય વૈષ્ણવ પરિષદ, ભરૂચ.
શ્રી ગોર્ધનનાથજીની હવેલી
૧૬-૧૭, ભૃગુપુર સોસાયટી, ભરૂચ, ગુજરાત.

વિવેચન તથા સંકલન : ડૉ. પીયૂષ પરીખ

પ્રથમ આવૃત્તિ : તા. ૦૬-૧૨-૨૦૧૫

પ્રત : ૫૦૦

ન્યોછાવર : ૨૦ + પોસ્ટેજ ખર્ચ

પ્રાપ્તિસ્થાન :

રૂણાબેન આર. મહેતા

બી-૫૯૦, અલકનંદાપાર્ક,
નારાયણવિદ્યાવિહાર પાસે, ભોલાવ,
ભરૂચ. મો.: ૯૦૧૬૧૧૬૩૫૭, ૯૩૭૪૬૫૩૯૬૩

મુદ્રક :

શ્રીજી ગ્રાફીક્સ
રાકેશ આર. મસાણી
એ-૧/૩, પટેલ સુપર માર્કેટ,
સ્ટેશન રોડ, ભરૂચ.
મો. : ૯૬૬૨૦૨૧૯૭૩

અનુક્રમણિકા

વિગત	પેજ નં.
ગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્ સ્તુતિ	૪
પ્રાક્કથન	૫
શ્રીગિરિરાજજી	૮
પદ્મપુરાણમાં શ્રીગિરિરાજજીની કથા	૧૧
શ્રીગિરિરાજજીની પરિક્રમા	૧૧
શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્ વિવેચન	૧૨
ભક્તાભિલાષા ચરિતાનુસારી...	૧૩
વ્રજંગનાવુંદ સદા વિહારી...	૧૫
વેણુસ્વાનનન્દિત પન્નગારી...	૧૯
પુલિન્દ દારાહિત શમ્બરારી...	૨૩
કલિંદજા ફૂલ દુફૂલલહારી...	૨૬
વ્રજેન્દ્રસર્વાધિક શર્મકારી...	૩૧
મનઃકલાનાથ તમોવિદારી...	૩૫
મત્તદ્વિપોદામગતાનુકારી...	૩૭

શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્

ભક્તાભિલાષા ચરિતાનુસારી, દુગ્ધાદિચૌર્યેણ ચશોવિસારી ।
કુમારતાનન્દિત ઘોષનારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૧॥

વ્રજાંગનાવૃંદ સદા વિહારી, અંગૈગૃહાગાર તમો પહારી ।
કીડા-રસોવેશ તમોઽભિસારી મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૨॥

વેણુ સ્વનાનન્દિત પન્નગારી, રસાતલા નૃત્ય પદ પ્રચારી ।
કીડન્ વયસ્યા કૃતિ દૈત્યમારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૩॥

પુલિન્દ દારાહિત શમ્બરારી, રમા સદોદાર દયા પ્રકારી ।
ગોવર્ધને કંદફ્લોપહારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૪॥

કલિંદજા ફૂલ દુફૂલહારી, કુમારિકા કામ કલા વિતારી ।
વૃંદાવને ગોધન, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૫॥

વ્રજેન્દ્રસર્વાધિક શર્મકારી, મહેન્દ્ર ગર્વાધિક ગર્વ હારી ।
વૃંદાવને કંદફ્લોપહારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૬॥

મનઃ કલાનાથ તમોવિદારી, વંશી રવાકારિત તત્કુમારી ।
રાસોત્સવોદ્દેલ રસાન્ધિસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૭॥

મત્તદ્વિપોક્ષામગતાનુકારી, લુંઠત્રસૂના પ્રપદીન હારી ।
રામા રસ સ્પર્શ કર પ્રસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૮॥

શ્રીવલ્લભ

પ્રાકૃત્યન

શ્રીગોવર્ધન - શ્રીગિરિરાજજીનું અનુપમ સ્થાન છે. માહાત્મ્ય પણ અદ્ભુત છે. વૈષ્ણવેતર સમાજમાં પણ શ્રીગિરિ ગોવર્ધન પ્રત્યેનો આદર, શ્રદ્ધા અને પૂજન દ્વારા અભિવ્યક્તિ પ્રચંડ માત્રામાં દિન-બ-દિન વહેતી રહે છે.

પુષ્ટિમાર્ગનો પ્રકટ પ્રમાણ ગ્રંથ શ્રીભાગવત છે. શ્રીકૃષ્ણના આ નામાત્મક સ્વરૂપમાં શ્રીવલ્લભને અનહદ અને સહજ પ્રીતિ છે. આ ચતુર્થ પ્રમાણના દશમ સ્કંધના “વેણુગીત”માં શ્રીગોપીજનો શ્રીગિરિરાજ ગોવર્ધનની પ્રશંસા કરે છે અને કહે છે કે -

આ અદ્રિ (પર્વત) શ્રીગોવર્ધન ભગવાનના ભક્તોમાં શ્રેષ્ઠ છે. તેના ભાગ્યને ધન્યવાદ છે. શ્રીકૃષ્ણ આપણા પ્રણવલ્લભ છે. શ્રીબલરામજી નયનાભિરામ છે. આ બંનેના ચરણ કમલોનો સ્પર્શ તે પ્રાપ્ત કરે છે. સ્નાન-પાન માટે પોતાના નિર્ઝર (ઝરણા)ના જલ દે છે. ગાયોને લીલું લીલું ઘાસ નીરે છે. વિશ્રામ માટે કંદરાઓ અર્પે છે અને ભોજન માટે કંદ-મૂળ અને ફળ ધરે છે.

વૃંદાવનની ભીલ્લ સ્ત્રીઓના હૃદયમાં ખૂબ પ્રેમ છે. શ્રીકૃષ્ણને નિરખતાં જ તેમને મળવાની તીવ્ર આકાંક્ષા તેમના હૃદયમાં જાગૃત થાય છે. તેમના હૃદયમાં પ્રેમનો વ્યાધિ લાગી જાય છે.

ભૂમિ પરના ઘાસ પર કેસર લાગ્યું છે. આ કેસર શ્રીકૃષ્ણના ચરણારવિંદના સ્પર્શથી લાગ્યું છે. શ્રીકૃષ્ણના ચરણારવિંદમાં આ કેસર શ્રીગોપીજનોના કેસર મંડિત વક્ષઃ સ્થળો પરથી આવ્યું છે.

આવું કેસર ભીલ્લ સ્ત્રીઓ તેમના વક્ષઃ સ્થલ તથા મુખ પર લગાવે છે. પ્રેમ-પીડા શાન્ત કરે છે.

શ્રી ગોવર્ધને આપેલા ફળ વગેરે શ્રીપ્રભુને ધરે છે.

શ્રીગોપીજનો શ્રીગિરિ ગોવર્ધનને હરિદાસ વર્ય કહે છે. હરિના દાસ - ભક્તોમાં પણ તે વર્ય - શ્રેષ્ઠ છે.

નારદજી, પ્રહ્લાદજી, યુધિષ્ઠીરજી અને ઉદ્ધવજી વગેરે હરિદાસ છે. આપણા શ્રીગિરિરાજજી હરિદાસ વર્ય છે.

જે સ્વયં ભગવત્ સેવા કરે અને સ્વયં સુખ પ્રાપ્ત કરે તે હરિદાસ છે.

જે પોતાને પ્રાપ્ત થયેલી સેવા અન્યને પ્રદાન કરે અને અન્યને સુખની પ્રાપ્તિ કરાવે તે હરિદાસ વર્ય છે.

ભીલ્લ સ્ત્રીઓ અધિકાર, સ્વભાવ અને ક્રિયા વગેરેથી હીન છે. શ્રીગિરિરાજજીએ તેમને પણ પૂર્ણ બનાવી દીધી. ઉપનિષદમાં તો એક જ પૂર્ણ બતાવ્યું છે.

પુર્ણમદઃ પૂર્ણમિદં પૂર્ણાત્ પૂર્ણમુદચ્યતે
પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે

શ્રીભાગવતમાં અહીં તો અનેક પૂર્ણો, અનેક ભીલ્લ સ્ત્રીઓ સ્વરૂપે છે.

હરિદાસ વર્યે ઉત્થાપન સમયની ફલ ધરાવવાની પોતાની સેવા ભીલ્લ સ્ત્રીઓને પ્રદાન કરી છે. આ રીતે આ બધી સ્ત્રીઓએ પૂર્ણતા સંપાદિત કરી છે.

શ્રી આચાર્યચરણ અજ્ઞા કરે છે “દરિદ્રોડપિ ગોવર્ધનો ધન્યઃ” દરિદ્ર છતાં ગોવર્ધન ધન્ય છે. આ ગિરિનું ઉદ્ધરણ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ ભક્તોના અન્યાશ્રયનું નિવારણ કરતાં સ્વસન્નિધિ આપતાં નિરોધ લીલાના ઉદ્દેશ્યથી કર્યું છે.

શ્રીકૃષ્ણલીલા અનેક છે. તેમાં શ્રીગોવર્ધન લીલા કંઈક વિશિષ્ટ લીલા છે. અજુબી લીલા છે. સ્થુળ રીતે જોતાં આ લીલાથી ઈન્દ્ર અને યજ્ઞરૂપી ધર્મકાર્યનો વિરોધ થતો લાગે છે. પણ ભગવાનનું એક કાર્ય અનેક પ્રયોજનોનું સાધક હોય છે. ભગવાન ધર્મરક્ષા માટે જ શરીર ધરી અવતાર લેતા હોય છે. માટે આ વિરોધ લીલા કર્મકાંડનું શોધન કરી એને ફલપ્રદ થવા યોગ્ય કરવાના ઉદ્દેશ્યથી ગોવર્ધન લીલા કરવામાં આવી છે.

શ્રીમદ્ ગીતામાં શ્રીકૃષ્ણ આજ્ઞા કરે છે કે પૂર્ણ સફલતાનું મૂળ સંશોધન (ઉત્કૃષ્ટ શુદ્ધિ) છે.

કર્મણ્યકર્મ ચ:પશ્યેદકર્મણિ ચ કર્મચ: ।

સ બુદ્ધિમાન્ મનુષ્યેષુ સ મુક્ત: કૃત્સ્નકર્મકૃત્ ॥

જે પોતાનું કામ બગડવાના ન દે તે બુદ્ધિમાન છે. પર્વતોનું મહત્ત્વ ભૂલી વ્રજવાસીઓએ પોતાની ન પૂરાય તેવી ક્ષતિ કરી હતી. શ્રીકૃષ્ણે ગોવર્ધન ધારણ લીલા કરી વ્રજ અને વ્રજવાસીઓની રક્ષા કરી છે.

શ્રીમદ્ ભાગવતના પૂર્વાર્ધમાં બે પ્રસંગોનો પ્રારંભ ‘ભગવાન્’ શબ્દથી વર્ણવામાં આવ્યા છે. રાસલીલાના પ્રસંગમાં ‘‘ભગવાનપિ તા રાત્રી:’’ અને ગોવર્ધન ધારણ લીલામાં ‘‘ભગવાનપિ તથૈવ બલદેવેન સંયુત:’’ આનું તાત્પર્ય મહાનુભાવો એ બતાવે છે કે આ બંને લીલા સંબંધી દરેક વસ્તુ અલૌકિક અને ભગવત્કૃત છે. આમાં કોઈ વસ્તુ પ્રાકૃત, લૌકિક કે પ્રકૃતિ રચિત નથી.

શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીગિરિરાજજીનું પૂજન કરતાં શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકથી સ્તુતી કરે છે.

શ્રી મહાપ્રભુજી રચિત અદ્ભુત ‘શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્’ સ્તુતિનું કિંચિત્ નિરૂપણ કરવાનો મનોરથ આપે જ દાન કર્યો.

પ.ભ. શ્રી સચિનભાઈ શાહ અને પ.ભ. ઈન્દીરાબેન શ્રી ભાગવત સત્સંગ પરિવારના સત્સંગી છે. તેઓનો મનોરથ પણ સ્વમાર્ગીય ગ્રંથ માટે નામ સેવાનો હતો. આ બંને ભગવદીયોનો મનોરથ આ મિષે પ્રભુ સંપન્ન કરાવી રહ્યા છે. બંનેની ભાવનાને વંદુ છે.

ભરૂચના વૈષ્ણવો તથા વિશ્વના વૈષ્ણવોનો સદાય પ્રેમ અને પ્રોત્સાહન મળે છે. આ બધા વૈષ્ણવજનોને સ્મરી વંદુ છું.

ભાઈ રાકેશની ગ્રાફિક્સ સેવાનો હું સદા ચાહક રહ્યો છું. તેમણે પણ આ દ્વારા સુંદર સેવા અર્પણ કરી છે.

શ્રી ગિરિરાજબાવા આ સેવાઓથી પ્રસન્ન થાય તેજ વિનંતી.

ડૉ. પિયૂષ પરીખના

શ્રીવલ્લભકુલને સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ

વૈષ્ણવોને ભગવદ્ સ્મરણ

શ્રીગિરિરાજજી

પ્રભુ ગોલોકમાં બિરાજ્યા છે. એકલા જ બિરાજે છે. પ્રભુને એકલું ન ગમ્યું. બીજાની ઈચ્છા કરી. શ્રીમુખમાંથી સ્વામિનીજીનું પ્રાગટ્ય કર્યું. હવે યુગલ સ્વરૂપ ગોલોકમાં બિરાજ્યું.

યુગલ સ્વરૂપને લીલા વિહાર કરવા છે. તે માટે યોગ્ય સ્થળો જોઈએ. સ્વામિનીજીએ વિનંતી કરી. શ્રીઠાકોરજીના વક્ષઃસ્થળમાંથી એક અલૌકિક તેજપૂંજ પ્રકટ્યો. તે વધવા લાગ્યો. સો શિખરવાળા શ્રીગિરિરાજજીનું આ રીતે ગોલોકમાં પ્રાકટ્ય થયું તે વિવિધ રત્નમય હતા.

ભગવદ્ ઈચ્છાથી તે ભૂતલ પર પ્રકટ થયા. શાત્મલી દ્વીપ (હાલનો આફ્રિકા ખંડ) છે. દ્રોણ પર્વત છે. તેમના ત્યાં પ્રકટ થયા. તે ત્રણ શિખરવાળા છે.

શ્રીગિરિરાજજીને બે ભાઈ છે. એકનું નામ કામદગિરિ કાન્તાનાથ પર્વત છે. ચિત્રકૂટ નામે તે પ્રસિદ્ધ છે. બીજા ભાઈ ચરણાદ્રિ પર્વત છે. કાશીથી થોડા દૂર ચરણાટ સ્થાનમાં તે બીરાજે છે. ચરણાટમાં શ્રીગુસાંઈજીનું પ્રાકટ્ય છે. ભગવદ્ ઈચ્છાથી પુલત્સ્ય મુનિ દ્વારા વ્રજમંડળમાં પધાર્યા છે.

શ્રીગોવર્ધન ધારણ લીલા વખતે પ્રભુ સ્વયં આજ્ઞા કરે છે કે હું જ આ પર્વત છું. પ્રભુએ ગોવર્ધન પર્વતમાંથી જ જૃહદરૂપ ધર્યું છે. પ્રકટ થયા છે. અન્નકૂટ આરોગ્યા છે. શ્રીગિરિગોવર્ધન વ્રજવાસીઓના કુળદેવ છે. વ્રજ મંડળના સંરક્ષક છે. મુકુટમણિની જેમ શોભે છે.

ગોવર્ધન શબ્દમાં બે શબ્દો છે. “ગો” અને “વર્ધન”.

“ગો” એટલે ગાયો અને ઈન્દ્રિયો

“વર્ધન” એટલે પોષણ

પોતાના તૃણ અને જલથી ગાયોનું પોષણ કરે છે તેથી ગોવર્ધન.

ભક્તોની ઈન્દ્રિયોને પ્રભુ પ્રત્યે દોરી તેનું પોષણ કરે છે માટે ગોવર્ધન.

યુગલ સ્વરૂપના લીલા વિહાર માટે સદા તત્પર રહે છે. આથી તેમાં છ શ્લોક, બાર નિકુંજ અને સોળ કંદરાઓ છે. અગિયાર મુખ્ય શિલાઓ છે. આઠ દ્વારો છે.

શ્રીગિરિરાજજીના ત્રણ સ્વરૂપ છે - (૧) આધિભૌતિક, (૨) આધ્યાત્મિક, (૩) આધિદૈવિક.

આધિભૌતિક બે સ્વરૂપો (૧) પૃથ્વી ઉપર આધિભૌતિક શીલા સ્વરૂપ, (૨) ગોલોકમાં રત્નમય આધિભૌતિક સ્વરૂપ.

ભક્તો ઉપર કૃપા કરવી, તેમના દુઃખ દૂર કરવા, તેમની મનોવાંચ્છના પૂર્ણ કરવી. આ તેમનું આધ્યાત્મિક સ્વરૂપ છે.

આધિદૈવિક બે સ્વરૂપો છે. (૧) ભગવદ્ સ્વરૂપ (૨) હરિદાસ વર્ય ભગવદીય સ્વરૂપ.

ભૂતલ પર શ્રીઠાકોરજી શ્રીગિરિરાજ ઉપર પધારે ત્યારે શિલાઓ માખણ જેવી કોમળ બની જાય છે. તેથી શ્રીઠાકોરજીના ચરણારવિંદ, લકુટી વગેરે ચિન્હો શિલાખંડમાં છે.

શ્રીગિરિરાજજી ત્રણ શિખર વાળા છે :

(૧) આદિ શિખર - રાધાકુંડથી દાનઘાટી સુધી. આજે તે તિરોહિત છે. કૃષ્ણાવતારમાં આના પર ક્રીડા કરતાં.

(૨) મધ્ય શિખર : ગોવર્ધનથી સુરભિકુંડ સુધી. આજે તેના પર શ્રીજીબાવાનું મંદિર છે. અત્યારે પ્રભુ અહીં ક્રીડા કરે છે.

(૩) બ્રહ્મ શિખર : સુરભિકુંડથી અપ્સરાકુંડ સુધી. ભવિષ્યમાં પ્રભુ અહીં ક્રીડા કરશે.

શ્રીગિરિરાજજીના અંગોમાં તીર્થો બિરાજે છે -

તીર્થ	અંગ	તીર્થ	અંગ
માનસી ગંગા	નેત્ર	ચિત્રની શિલા	મસ્તક
ચંદ્રસરોવર	નાસિકા	કંદૂક તીર્થ	કૂખ
કૃષ્ણકુંડ	દાઢી	ચીરઘાટ	કમર
ગોવિંદ કુંડ	અધર	દ્રોણતીર્થ	પીઠ
રાધાકુંડ	જીવ્હા	કોકિલાવન	ઉદર
લલિતાકુંડ	કપોલ	કદંબવાડી	હૃદય
કુસુમ સરોવર	કર્ણપ્રદેશ	ઐરાવતકુંડ	મન
ગોપકુંડ	કર્ણ	શૃંગાર શિલા	જીવાત્મા
મુકુટનું ચિન્હ	શ્રીગિરિરાજનો મુકુટ	સુરભિ ગાયના	બે પડખાં ચરણ
વાજની શિલા	કંઠ	ઐરાવતનાં ચરણ	ચરણ
પૂજની શિલા	મુખ	પૂછટી	પૂચ્છ

શ્રીગિરિરાજજીના આઠ દ્વાર

૧. સુરદાસજીનું દ્વાર	પરાસોલી ચંદ્રસરોવર
૨. પરમાનંદદાસજીનું દ્વાર	સુરભિકુંડ શ્યામતમાલ વૃક્ષ નીચે
૩. કુંભનદાસજીનું દ્વાર	આન્યોર
૪. કૃષ્ણદાસજીનું દ્વાર	બિલછુકુંડ - શ્યામતમાલના વૃક્ષ નીચે
૫. નંદદાસજીનું દ્વાર	માનસીગંગા પીપળાના વૃક્ષ નીચે
૬. ચતુરભુજદાસજીનું દ્વાર	રૂદ્રકુંડ પર આંબલીના વૃક્ષ નીચે
૭. ગોવિંદસ્વામીનું દ્વાર	ઐરાવતકુંડ પાસે
૮. છીતસ્વામીનું દ્વાર	અપ્સરાકુંડ પાસે

પન્નપુરાણમાં શ્રીગિરિરાજજીની કથા :

શ્રીઠાકોરજી અને શ્રીનારદજી એકવાર વન વિહાર માટે પધાર્યા. શ્રીઠાકોરજીને જળ પીવાની ઈચ્છા થઈ. નારદને જળ લઈ આવા આજ્ઞા કરી. નારદજી જળ લેવા ગયા. રસ્તામાં જળાશય આવ્યું. જળાશયના કિનારે બે ઋષિઓ સમાધિ લગાવી બેઠા હતા. તેમની બાજુમાં ઠાડકાંનો ઢગલો થયેલો. નારદજીને આશ્ચર્ય થયું. જળ લીધા વગર જ પાછા ફર્યા. શ્રીઠાકોરજીને આ પ્રસંગની વાત કરી.

શ્રીઠાકોરજીએ ખુલાસો કર્યો કે શ્રીગિરિરાજજીનું આ મહાત્મ્ય છે. આ બંને ઋષિઓને શ્રીગોવર્ધન પર્વતનાં દર્શન કરવાં છે. અનેક જન્મો થયાં દર્શન થતાં નથી. તપ કરતાં દેહ છોડે છે. ફરી જન્મ લઈ સમાધી કરે છે. તેમનાં શરીરમાંથી છૂટા પડેલાં ઠાડકાંનો આ ઢગલો છે. હજી તેમને દર્શન નથી થયા.

ગર્ગ સંહિતામાં શ્રીગિરિરાજજીનું માહાત્મ્ય ગાયું છે. અહો ગોવર્ધનઃ સાક્ષાત્ ગિરિરાજે હરિપ્રિયઃ તત્સમાનં ન તીર્થં હી વિદ્યતે ભૂતલે દિપિ ।

ગોવર્ધન પર્વતોનો રાજા છે. શ્રીહરિને પ્રિય છે. તેમના સમાન પૃથ્વી કે સ્વર્ગમાં કોઈ નથી.

શ્રીગિરિરાજજીની પરિક્રમા :

શ્રીગિરિરાજજીની પરિક્રમા વ્રજયાત્રીઓ અવશ્ય કરે છે. મોટાભાગના ચાલીને અને ખુલ્લા પગે પરિક્રમા કરે છે. ઘણાં ભાવિકો દંડવતી પણ કરે છે.

શ્રીગિરિરાજજી અને શ્રીમહાપ્રભુજીની આજ્ઞા લઈ દંડવત કરી પરિક્રમા શરૂ થાય. પરિક્રમા દરમિયાન શ્રીગિરિરાજજી આપણી જમણી બાજુએ બિરાજતા હોવા જોઈએ.

મુખારવિંદ - દંડવતી શીલા - નગારખાના - શ્રીગોકુલનાથજીનું મંદિર - જાન-અજાન વૃક્ષ - ડાબા હાથે બિલછું કુંડ - ત્યાંથી પાછા મૂળ રસ્તા ઉપર ગોવર્ધન ગામ.

સાત કોસી પરિક્રમા માટે ડાબે હાથે રાધા-કૃષ્ણ કુંડ તરફ.

પાંચ કોસી પરિક્રમા માટે સીધા ગોવર્ધન ગામમાં જવાનું ત્યાંથી દાનઘાટી જવું.

સાત કોસી પરિક્રમા રાધા-કૃષ્ણ કુંડ - કુસુમ સરોવર - ગોવર્ધન ગામ - માનસી ગંગા - દાનઘાટી.

દાનઘાટીથી ડાબા હાથેનો રસ્તો ચંદ્રસરોવર નવ કોસી પરિક્રમા માટે - ચંદ્ર સરોવરથી પાછા દાન ઘાટી આવવું.

શ્રીગિરિરાજધાર્યષ્ટકમ્

શ્રીમદ્ ગોકુલમાં પ્રગટ થયેલા શ્રીકૃષ્ણ નંદનંદન છે. યશોદોત્સંગ લાલિત છે. બાળલીલા, પૌંગડલીલા અને કુમાર લીલાઓ કરે છે. તે માટે જે તે અવસ્થા પણ ધારણ કરે છે. લીલાઓ દ્વારા વ્રજવાસીઓનો પોતામાં નિરોધ કરે છે. આ પૈકીની એક લીલા શ્રીગિરિરાજજીને ધારણ કર્યાની છે.

શ્રીભાગવતના દશમા સ્કંધના પૂર્વાર્ધમાં ૨૪ અધ્યાય થી ૨૭ અધ્યાય સુધી આ લીલાનું દર્શન થાય છે.

વ્રજમાં પરંપરાગત ઈન્દ્રયાગ થતો હોય છે. શ્રીકૃષ્ણ ઈન્દ્રયાગ ભંગ કરે છે. વૈષ્ણવયાગ કરે છે. આ અન્નકુટોત્સવ લીલા છે. અહીં શ્રીકૃષ્ણના યશ ધર્મનું દર્શન થાય છે.

શ્રીકૃષ્ણ ઈન્દ્રના માનનું મર્દન કરે છે. તેથી ઈન્દ્રે કરેલા કોપમાંથી વ્રજની રક્ષા કરે છે. શ્રીગોવર્ધન ધારણ લીલા કરે છે. અહીં શ્રીકૃષ્ણનો શ્રીધર્મ છે.

શ્રીકૃષ્ણના પ્રભાવથી ગોપો ચકિત થાય છે. નંદબાવા શ્રીગર્ગાચાર્યજીના વચનને યાદ કરાવે છે. આ રીતે શંકાનું નિવારણ કરે છે. શ્રીકૃષ્ણનો આ જ્ઞાન ધર્મ છે.

માનભગ્ન ઈન્દ્ર શ્રીકૃષ્ણની સ્તુતિ કરે છે. અપરાધી ઈન્દ્રનું દોષ નિવારણ થાય છે. સુરભિ ગાયના દૂધથી શ્રીકૃષ્ણનો અભિષેક થાય છે. ગોવિન્દ નામ મળે છે. શ્રીકૃષ્ણનો આ વૈરાગ્ય ધર્મ છે.

આ બધું વર્ણન દશમા સ્કંધમાં તામસ સાધન પ્રકરણમાં છે. શ્રીકૃષ્ણે આવા ચરિત્રોથી તામસ ભક્તોને વ્યસસનું દાન કર્યું છે.

વ્રજ શ્રીકૃષ્ણનું શરણાગત છે. શ્રીકૃષ્ણમાં અનન્યતા વાળું છે. શ્રીકૃષ્ણ દ્વારા અંગીકૃત છે. આથી જ વ્રજની ઈન્દ્રવૃષ્ટિમાંથી રક્ષા કરે છે. રક્ષણ પોતના આત્મયોગથી કરે છે. ભગવાને લીલા માટે શ્રીગોવર્ધન પર્વત ધારણ કર્યો છે. પ્રભુની લીલા એક પણ પ્રયોજનો અનેક. આ લીલા કરી

વ્રજવાસીઓના અન્યાશ્રય દૂર કર્યા. ઈન્દ્રનું અભિમાન ઉતાર્યું. પ્રભુનું વ્રત છે શરણાગતનું પાલન કરવું, તે પ્રભુએ નિભાવ્યું.

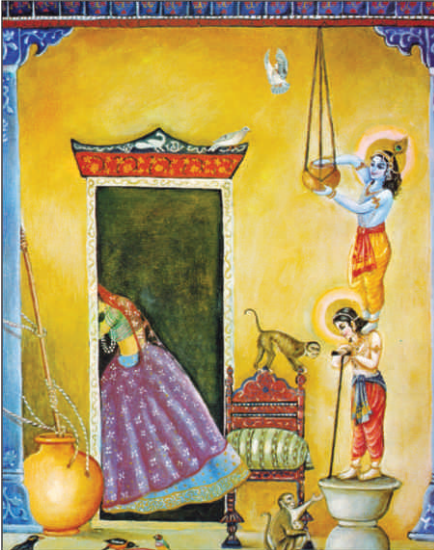
શ્રીમહાપ્રભુજીએ શ્રીગિરિરાજજીનું પૂજન કરતાં આ અષ્ટકથી શ્રીગિરિરાજધારીની સ્તુતિ કરી છે.

આ અષ્ટક ઉજાતિ છંદમાં ગવાયું છે.

**ભક્તાભિલાષા ચરિતાનુસારી, દુગ્ધાદિયૌર્યેણ યશોવિસારી ।
કુમારતાનન્દિત ઘોષનારી, મમ પ્રભઃ શ્રીગિરિરાજધારી ॥૧॥**

ભક્તોની ઈચ્છા પ્રમાણે ચરિત કરનારા, દૂધ વગેરેની ચોરીથી યશનો વિસ્તાર કરનાર, કુમાર પણાથી વ્રજવાસીઓને આનંદ પમાડનારા શ્રીગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

શ્રીકૃષ્ણના બે પ્રકારના અનન્ય ભક્તો છે. તે બંનેની ઈચ્છા પ્રમાણે લીલા કરતાં આ શ્લોકમાં વર્ણવ્યા છે. (૧) બાલભાવ રત ભક્તો, (૨) કુમાર ભાવ રત ભક્તો.

વ્રજભક્તોના ઘરે શ્રીકૃષ્ણ દૂધ વગેરેની ચોરી કરવા
સખાઓ સાથે પધારે છે.

વ્રજભક્તોના ઘરે શ્રીકૃષ્ણ દૂધ વગેરેની ચોરી કરવા સખાઓ સાથે પધારે છે. વાસ્તવમાં તો ગોપીજનો જ મનોરથ કરતાં હોય છે કે પ્રભુ મારા ત્યાં પધારે. સિદ્ધ થયેલ દૂધ, માખણ વગેરે આરોગે. શ્રીકૃષ્ણની ચોરી કરવાની લીલાથી શ્રીમહાપ્રભુજી શ્રીપુરુષોત્તમસહસ્ર સ્તોત્રમ્માં “ચૌર્યવિદ્યા વિશારદઃ” નામ પ્રકટ કરે છે.

ચોર એટલે ખબર ન પડે તે રીતે ચીજ વસ્તુ હરી લે તે. શ્રીકૃષ્ણ તો

હરિ છે. તેમનો સ્વભાવ જ હરવાનો છે. જગતનું કોઈ સામર્થ્ય કે સાધન તેમને પકડી શકતું નથી. શ્રીકૃષ્ણનું સ્મરણ કરતાં જ અનેક જન્મના પાપના ભંડાર હરી લે છે. દૂધ વગેરે ચોરવાની રીત પણ હર હંમેશ નવીનતા પૂર્ણ હોય છે.

એક ચતુરગોપીજને ચુક્તિ કરી. શીંકા ઉપર માખણની મટકી મૂકી. તેના ઉપર પાણી ભરેલી થાળી મૂકી. જરોજર નીચે ખાટલો પાથરી સૂઈ ગયા. આ ગોપીનો છોકરો શ્રીકૃષ્ણનો સખા પણ ખરો. તેણે જ કૃષ્ણને માની ચતુરાર્ધની વાત કરી. શ્રીકૃષ્ણે મંગાવી કમળની નાળ. તે અંદરથી પોલી હોય. એક છેડો ઉપરની થાળીમાં ગોઠવ્યો. બીજો છેડો ખાટલા નીચે. મોંથી થોડું પાણી ખેચ્યું. બકનળીના વિજ્ઞાન મુજબ પાણી અવાજ વગર પલંગ નીચે આવવા લાગ્યું.

હવે લીધો વાંસ. ટેકવ્યો દિવાલે. ચઢ્યા દિવાલે. ઉતારી થાળી અને ખાટલા નીચે જ મૂકી. લીધી માખણની માટકી. ઉતર્યા ઝડપથી. જરા પણ અવાજ વગર ચાલી ગયા.

એક ગોપી માખણના માટલાને સાચવતા બેઠા હતા. કોટિકંદર્પ લાવણ્ય ચુક્ત શ્રીકૃષ્ણ ત્યાંથી પધાર્યા. સ્વરૂપ જોઈ આ ગોપીનું મન મુગ્ધ બન્યું. તે તે જોઈ શ્રીકૃષ્ણે વિવેકથી દૂધ પીવા માંગ્યું. દૂધ લેવા ઘરમાં ગયા - માખણની માટલી જોડે જ લેતા ગયા - શ્રીકૃષ્ણ દૂધ પીવા લાગ્યા. થોડી જ વારમાં મોમાંથી દૂધની ધાર કરી. ગોપીની આંખ દૂધથી ભરાઈ ગઈ. ગોપી મુંઝાઈ ગઈ શ્રીકૃષ્ણ તક જ શોધતા હતા. પલ પણ ચૂક્યા વગર માખણનું માટકું લઈ દોડ્યા.

આવી તો ઘણી લીલાઓ બાલકૃષ્ણજીની છે. ચોરીથી ખાવું એ યશ વિરુદ્ધ છે. શ્રીકૃષ્ણ તો આરોગે છે. ત્યારે અંતઃસ્થિત બાળકોને પણ તે દ્વારા પ્રીતિ આપે છે. આ કાર્ય યશને અનુકૂળ છે. આ રીતે પ્રભુ પોતાનો તથા ભક્તોનો યશ વધારે છે. બાલભાવ રત ભક્તોનો આ પ્રમાણે પ્રભુ મનનો નિરોધ કરે છે. યશનો વિસ્તાર કરે છે.

વ્રજવનિતાઓ શ્રીકૃષ્ણની કુમાર અવસ્થાના ભાવમાં રત છે.
(પનઘટ લીલા)

વ્રજવનિતાઓ શ્રીકૃષ્ણની કુમાર અવસ્થાના ભાવમાં રત છે. આવા ભક્તો માટે શ્રીકૃષ્ણ તે અવસ્થાની લીલાઓ કરે છે. પનઘટ લીલા, હિંડોરા લીલા, હોરી ખેલની લીલા, રાસલીલા, ખંડિતા લીલા, વગેરેથી વ્રજવનિતા (ઘોષનારી)ઓને આનંદ આપે છે.

શ્રીકૃષ્ણ ગિરિરાજધારી છે. પરંપરાગત ઈન્દ્રયાગ વ્રજમાં અટકાવ્યો. ઈન્દ્રનો માનભંગ થયો. કોપ કરી ઈન્દ્રેવૃષ્ટિ કરી ત્યારે શ્રીકૃષ્ણએ પોતાના શરણાગત વ્રજવાસી અને વ્રજની ટચલી આંગળીએ શ્રીગિરિરાજજી ધારણ કરી રક્ષા કરી. સાત દિવસ અને સાત રાત સુધી પર્વત ધારણ કરી રક્ષા કરી છે. આ રીતે વ્રજવાસીઓના અન્યાશ્રય છોડાવ્યા. દેવ, ઋષિ, પિતૃ, આત્મા, આત્મીય, વૈદિક અને પારલૌકિકનો આશ્રય દૂર કરવા સાત દિવસ અને રાત શ્રીગિરિરાજ ધારણ કરી શ્રીગિરિરાજધારી બન્યા છે. શ્રીગોકુલનાથજી સ્વરૂપથી આ લીલા છે. આવા શ્રીગિરિરાજધારી કૃષ્ણ મારા સ્વામી છે.

વ્રજાંગનાવૃંદ સદા વિહારી, અંગૈગૃહાગાર તમો પહારી ।
ક્રીડા-રસોવેશ તમોડભિસારી મમ પ્રભુ: શ્રીગિરિરાજધારી ।૨।।

વ્રજ સ્ત્રીઓનાં ચૂથોમાં સદા વિહાર કરનારા

વ્રજ સ્ત્રીઓનાં ચૂથોમાં સદા વિહાર કરનારા, પોતાના અંગોના પ્રકાશ વડે ઘર અને આંગણના અંધકારને દૂર કરનારા, ક્રીડાના રસના આવેશથી અજ્ઞાનને દૂર કરનારા શ્રીગિરિરાજજીને ધારણ કરનારા મારા સર્વસમર્થ સ્વામી છે.

શ્રીકૃષ્ણનું પ્રાગટ્ય વિશેષ રીતે વ્રજ સ્ત્રીઓ પર અનુગ્રહ કરવા માટે છે. વ્રજના પુરુષોનો અંગીકાર આ સ્ત્રીઓના માધ્યમથી જ છે. વ્રજમાં શ્રીગોપીજનોના ચાર ચુથો છે. (૧) નિત્ય સિદ્ધા શ્રી સ્વામિનીજીનું (૨) શ્રુતિરૂપા શ્રી ચંદ્રાવલીજીનું (૩) ઋષિરૂપા શ્રીરાધાસહચરીજીનું (૪) શ્રીચમુનાજીનું.

આ ચારેય વૃંદના પતિ (અવન) શ્રીકૃષ્ણ છે. વૃંદાવન (વૃંદ + અવન) આમ શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ જ છે.

વેદની શ્રુતિઓ અને દંડકારણ્યના સોળ હજાર ઋષિઓનાં મર્યાદા સ્વરૂપો વ્રજમાં શ્રુતિરૂપા અને ઋષિરૂપા થઈને પધાર્યા છે. તેઓને પુષ્ટિ રસનો અનુભવ કરવો છે. પ્રભુએ તેમને તે માટે વરદાન પણ કર્યું છે અને તે દ્વારા વરણ કર્યું છે.

શ્રુતિરૂપા ગોપીજનોના વિવાહ ગોપો સાથે થયા છે. પ્રભુના પ્રાકટ્ય પહેલા આ વિવાહ થયા છે. આ ગોપો તો શ્રુતિઓની અધિષ્ઠાત્રી દેવતાઓ છે. આ અન્યપૂર્વા ગોપીજનો છે. શ્રીકૃષ્ણે તેમની સાથે પરકીયા ભાવથી લીલા વિહારો કર્યા છે.

નિત્યલીલામાં શ્રીરાધાજી મુખ્ય છે.
“એક પ્રાણ વપુ દો”

ઋષિરૂપા ગોપીજનોના વિવાહ નથી થયા. તે કુમારિકાઓ છે. અનન્ય પૂર્વા ગોપીજનો છે. શ્રીકૃષ્ણે તેમની સાથે સ્વકીયા ભાવથી લીલા વિહારો કર્યા છે. ચીરહરણ લીલા આ ભાવવાળા ગોપીજનો માટે છે.

શ્રીરાધાજી મુખ્ય શ્રીસ્વામિનીજી છે. શ્રીકૃષ્ણ શ્યામ સુંદર છે. શૃંગાર રસનું સ્વરૂપ છે. ગૌર શ્રીરાધિકાજી શૃંગાર રસના ઉદ્બોધક છે. નિત્યલીલામાં શ્રીરાધાજી મુખ્ય છે. “એક પ્રાણ વપુ દો” ભગવદ્સ્વપ્નમાં તે

નિત્ય બિરાજે છે. નિત્યસિદ્ધા યુથના મુખ્ય છે. અવતાર લીલામાં શ્રીવૃષભાનજી અને શ્રીકીર્તિજીના લાલી છે. બધાં સખીજનો આપના સ્વરૂપમાંથી યથાયોગ્ય પ્રકટ થાય છે. શ્રીકૃષ્ણ કરતાં બે વર્ષ વહેલું શ્રીરાધાજીનું પ્રાકટ્ય છે. શૃંગાર રસરૂપ શ્રીકૃષ્ણનાં સારભૂત સુધા સ્વરૂપ શ્રીરાધા છે. શૃંગાર રસ શ્યામ વર્ણનો છે. આથી આપને નીલાંબર પ્રિય છે. ગૌર રાધાજી હોવાથી શ્રીકૃષ્ણને પીતાંબર પ્રિય છે. શ્રીકૃષ્ણના વામ ભાગે શ્રીરાધાજી બિરાજે છે.

શ્રીચંદ્રાવલીજી શ્રુતિરૂપાઓના વૃંદમાં મુખ્ય છે.
દાન લીલા શ્રીચંદ્રાવલીજી માટે છે.

શ્રીચંદ્રાવલીજી શ્રુતિરૂપાઓના વૃંદમાં મુખ્ય છે. આપ પણ સ્વામિનીજી છે. શ્યામ સુંદર અને ગૌર રાધાજીના પ્રીતિનું આ મૂર્તિમંત સ્વરૂપ છે. શૃંગાર રસરૂપ શ્રીકૃષ્ણનો આ ઉદ્દીપન વિભાવ છે. શ્રીકૃષ્ણના જમણા ભાગે બિરાજે છે. શ્રીકૃષ્ણ અને શ્રીરાધાને પરસ્પર પ્રીતિ છે.

પ્રીતિનું કથન શબ્દાત્મક છે. શબ્દનું મૂળ વેદ છે. વેદનું મૂળ ગાયત્રી છે. ગાયત્રી બ્રહ્મરૂપા છે. ભગવદ્રૂપા છે. આથી યુગલ સ્વરૂપની પ્રીતિરૂપ શ્રીચંદ્રાવલીજી ગાયત્રીરૂપા છે.

શ્રીરાધા સહચરીજી શ્રદ્ધિરૂપા વૃંદમાં મુખ્ય છે. રાસના પ્રસંગમાં શ્રીકૃષ્ણ શ્રી ગોપીજનોના સૌભાગ્ય મદના લીધે તિરોહિત થાય છે. આ વખતે સાથે શ્રી રાધા સહચરીને લઈ જાય છે. શ્રીરાધાસહચરીજીને પણ આથી અભિમાન થાય છે. શ્રીકૃષ્ણના ખભા પર બેસવાની ઈચ્છા કરે છે. શ્રીકૃષ્ણ તેમને પણ વૃક્ષની ડાળે લટકાવી અંતર્ધાન થઈ જાય છે.

શ્રી ચમુનાજી પ્રકીર્ણ વૃંદમાં મુખ્ય છે. શ્રીકૃષ્ણનાં ચતુર્થપ્રિયા છે. વ્રજલીલામાં ભાનુગોપ અને સંજ્ઞાજીના પુત્રી છે. રસધન સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણનું રસદ્રવ સ્વરૂપ શ્રીચમુનાજી છે. તેમનું જલ બ્રહ્મરસ રૂપ છે. શ્રીચમુનાજીની

વાલુકાએ કુમારિકાના મનોરથ સિદ્ધ કર્યા છે. તો શ્રુતિરૂપાને પ્રભુદર્શન કરાવે છે.

આ ચારેય પ્રકારના વૃંદોમાં શ્રીકૃષ્ણ સદા વિહાર કરે છે.

યુગલ સ્વરૂપની નિકુંજલીલા શ્રી રાધાજી સાથે છે. દાણ અને હોરી લીલા શ્રીચંદ્રાવલીજી માટે છે. શ્રીકૃષ્ણની ઘણી સ્થળ અને જળ લીલાઓ શ્રીયમુનાજીના કાંઠે અને જલમાં છે.

શ્રીકૃષ્ણ સ્વયંપ્રકાશ છે. આપે ધારણ કરેલાં આભૂષણો પણ પ્રકાશિત છે. જ્યારે શ્રીબાલકૃષ્ણ નંદઘરના આંગણે ખેલતાં હોય કે ઘરમાં બિરાજતા હોય ત્યારે ઘર અને આંગણનો અંધકાર સ્વપ્રકાશથી દૂર કરે છે. દૂધ, માખણ વગેરેની ચોરીમાં પણ આ સ્વપ્રકાશ ઉપયોગી બને છે. જે ઘરમાં ચોરી કરવી હોય તે ઘરમાં રહેલ અંધકારને સ્વરૂપના પ્રકાશથી દૂર કરી દે છે. જેથી ચોરીમાં સરળતા રહે.

શ્રીકૃષ્ણ રસેશ છે. ભક્તો સાથેની તેમની લીલાઓ રસાત્મક છે. તે વ્રજાંગનાઓમાં રસનો આવેશ કરે છે. આ રસ જ્ઞાન ઉત્પન્ન કરે છે. આથી અજ્ઞાન રૂપ અંધકાર દૂર થઈ જાય છે. શ્રીકૃષ્ણની દામોદરલીલા, દાવાગ્નિ પાન લીલામાં,

ગિરિરાજધારણ લીલા દ્વારા વ્રજાંગનાઓમાં રસનો આવેશ

શ્રીગિરિરાજ ધારણ લીલામાં (જ્યારે શ્રીકૃષ્ણ પ્રભાવથી ગોપો ચક્રિત થયા ત્યારે નંદબાવા ગર્ગાચાર્યજીનાં વચનો યાદ કરાવે છે. શંકાનું નિવારણ કરે છે), યુગલ ગીતની લીલા, અકુરજીની ભગવત્સ્તુતિ, ભ્રમર ગીત અને ઉદ્ધવગીતમાં શ્રીકૃષ્ણના જ્ઞાન ગુણની મુખ્યતાનો અનુભવ છે.

શ્રીગિરિરાજને નિત્ય લીલાના સિદ્ધાંત પ્રમાણે નિત્ય ધારણ કરનાર શ્રીગિરિરાજધારી સર્વસમર્થ છે અને મારા સ્વામી છે.

વેણુ સ્વનાનન્દિત પન્નગારી, રસાતલા નૃત્ય પદ પ્રચારી ।
કીડન્ વયસ્યા કૃતિ દૈત્યમારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૩॥

વેણુનાદથી મયૂરોને આનંદ દેનારા

વેણુનાદથી મયૂરોને આનંદ દેનારા, રસાતલમાં નૃત્યપદને પ્રચારનારા, ખેલતાં ગોપ બાલકો જેવી આકૃતિવાળા દૈત્યોને મારનારા, શ્રીગિરિરાજધારી મારા છે.

વેણુ એટલે વ + ઈ + અણુ. વ = વિષયાનંદ, ઈ = બ્રહ્માનંદ અને અણુ = તુચ્છ. જેની પાસે વિષયાનંદ અને બ્રહ્માનંદ તુચ્છ છે તે વેણુ. પ્રભુ વેણુનાદ કરે છે. વેણુનાદ અને વેણુરવ પ્રભુ કરે છે. વેણુકૂજન અને વેણુગીત પણ છે.

શબ્દના બે સ્વરૂપ હોય છે. ધ્વનિ અને વર્ણ, સંગીતના સાધનોમાંથી સાંભળાતો શબ્દ ધ્વનિરૂપ છે. દા.ત. હાર્મોનિયમમાંથી વાગતી સરગમ કે તબલા અને પખવાજના બોલ તે ધ્વનિરૂપ છે.

આપણે જે ઉચ્ચારણ કરીએ છે તે વર્ણરૂપ શબ્દ છે. વાજિંત્રોમાંથી આવતો ધ્વનિ સ્પષ્ટ પણે વર્ણરૂપ નથી હોતો પણ તેવો આભાસ કરાવે છે.

સામાન્ય વેણુમાંથી ધ્વનિ ઉત્પન્ન થાય છે. વર્ણ નીકળતો નથી. ભગવાનનો વેણુ અદ્ભૂત છે. તેમાંથી ધ્વનિ અને વર્ણ એમ બંને રૂપે શબ્દ એક સાથે નીકળે છે. જેને સાંભળવા મળે તેને પ્રભુએ આપેલા અધિકાર પ્રમાણે રસનો અનુભવ થાય છે. વેણુનાદ સાંભળે તેને ઈન્દ્રિયથી અનુભવાતો વિષયરસ કે મુક્તિનો આનંદ પણ તુચ્છ લાગે છે.

શ્રીકૃષ્ણ વંશી (બંસી) ધર છે અને વેણુધર છે. વંશી (બંસી) વાંસની છે. વેણુ સુવર્ણનો છે. બંને પ્રભુને પસંદ છે. તેનું કારણ પણ છે.

વાંસનો એક સામાન્ય ટુકડો હોય છે. તે છેદાય છે, વિંદાય છે, ઘસાય છે, પ્રભુના સંબંધમાં પછી આવે છે અને વંશી બની જાય છે.

સુવર્ણનો એક અસામાન્ય ટુકડો છે. તે તપે છે, ઘડાય છે, વિંધાય છે, ઘસાય છે. પ્રભુના સંબંધમાં પછી આવે છે અને વેણુ બને છે.

બંનેમાં સાત છિદ્રો છે તે દર્શાવે છે કે છ ગુણસહિતનું ગુણી સ્વરૂપ તેમાંથી નીકળતા નાદમાં બિરાજે છે.

બંસી અને વેણુનાદ દરમ્યાન કોઈકવાર પ્રભુ અધર સુધા પણ પૂરે છે. ત્યારે વેણુગીત બને છે. આવા ગીતની અસર હરણિ, દેવસ્ત્રીઓ, મૂઢ પશુઓ, પક્ષીઓ, નદી અને મેઘ પર જુદી જુદી રીતે થાય છે તેનું વર્ણન શ્રી ભાગવતમાં છે.

અહીં વેણુનાદની અસર પજ્જગારી પર છે. પનગ = સાપ. અરિ = દુશ્મન. સર્પના બે દુશ્મન છે. ગરુડ અને મોર. અહીં વ્રજલીલા છે. તેથી મોર યથાર્થ છે. મોર આનંદિત બને છે. શ્રીકૃષ્ણ વેણુનાદ કરતાં મયૂર કુટિરમાં નૃત્ય પણ કરતા હોય ! સામે રસમત મયૂર છે. કલા-કલાપ કરી આનંદિત બને છે. નૃત્ય દ્વારા દર્શાવે છે.

નૃત્યના મિષથી પોતાના પદ (ચરણ)નો પ્રચાર કરે છે.

શ્રીકૃષ્ણને નિર્વિકાર અને નિર્વિષયી ભક્તો ગમે છે. મોરમાં વિષય વિકાર નથી. કૃષ્ણને પ્રિય છે. પોતાના જ પિચ્છથી બનેલ મુકુટ ધરેલા મુકુટધારીના વેણુનાદથી મોર અત્યંત આનંદિત બને છે. શ્રીનાથજીની પીઠિકામાં પણ મોર છે.

પ્રભુ નૃત્ય પણ કરી રહ્યા છે. નૃત્યના મિષથી પોતાના પદ (ચરણ)નો પ્રચાર કરે છે. ભગવાન વિરાટ પુરુષ પણ બને છે ત્યારે આપશ્રીના ચરણમૂલ (તળિયા)

પાતાળ બને છે. તેની એડી અને પંજો રસાતલ બને છે. આથી પ્રભુ નૃત્ય દ્વારા રસ પ્રકટ કરે છે અને તેનો પ્રચાર તલ (પાતાલ, રસાતલ) સુધી કરે છે. આ બંને સ્થળોએ વસતા જીવોને પણ દમન કરતાં કરતાં રસની અભિવ્યક્તિ કરે છે.

શ્રીકૃષ્ણ ગાયો ચરાવવા વનમાં જાય છે. સાથે સખાઓ છે.

શ્રીકૃષ્ણ ગાયો ચરાવવા વનમાં જાય છે. સાથે સખાઓ છે. સખાઓ સાથે જુદી જુદી રમતો રમે છે. શ્રીકૃષ્ણને મારવા માટે કંસ જાત જાતના પેંતરા રચે છે. તે માટે દૈત્યોને મોકલે છે, આ દૈત્યો માયાવી છે. ધારે તે રૂપ ધારણ કરી શકે છે. ગોપ બાળકો જેવા

વેષવાળા પ્રલંબાસુર અને વ્યોમાસુર આવ્યા.

વનમાં પ્રભુ પશુઓને ચરાવે છે અને ગોપ બાળકો સાથે વિહારો પણ કરે છે. એકવાર એક નવો ગોવાળ આવ્યો. ગોપનું રૂપ લીધું છે. તેનું નામ પ્રલંબ. કૃષ્ણ અને બલરામનું હરણ કરવાની ઈચ્છાથી આવેલો સર્વજ્ઞ શ્રીકૃષ્ણે તેને ઓળખ્યો. પ્રલંબે મિત્રતાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો. કૃષ્ણે તે સ્વીકાર્યો, મનમાં વિચારતા રહ્યા કે પ્રલંબનો વધ કઈ રીતે કરવો ?

શ્રીકૃષ્ણે ગ્વાલબાલના બે દળો બનાવ્યા. કૃષ્ણ અને બલરામ અલગ અલગ દળના નાયક બન્યા. આ રમતમાં હારનારની પીઠ પર જીતનાર બેસી જાય અને ચોક્કસ સ્થળ સુધી લઈ જવાનું હતું. આ રીતે બધા ભાંડીરવન સુધી પહોંચ્યાં.

શ્રીદામા અને ઋષભ વગેરે સખા બલરામજીના દળમાં હતા. પ્રલંબને લાગ્યું કે કૃષ્ણ સામે જીતાશે નહીં તેથી તે કૃષ્ણના દળમાં જોડાયો હતો.

એકવાર બલરામનો પક્ષ જીત્યો કૃષ્ણનો પક્ષ હાર્યો. શ્રીદામા શ્રીકૃષ્ણની

પ્રલંબની પીઠ પર બલરામજી

પીઠે બેઠો. ઋષભ ભદ્રસેનની પીઠ ઉપર અને પ્રલંબની પીઠ પર બલરામજી બેઠા. પ્રલંબ આની જ રાહ જોતો હતો. બલરામજીને લઈ તે ઝડપથી ભાગવા લાગ્યો. પીઠ ઉપરથી ઉતારવાના નિયત સ્થળની આગળ નીકળી ગયો. બલરામજી એક પર્વત જેવા ભાર વાળા થયા. પ્રલંબ આથી થાકી ગયો. તેણે દૈત્યરૂપ ઘારણ કર્યું. શ્રીબલરામજીને લઈ વેગથી આકાશમાં ભાગવા લાગ્યો.

બલરામજી પહેલાં તો ડરી ગયા. બીજી જ ક્ષણે પોતાના સ્વરૂપનું સ્મરણ કર્યું. ભગવદ્ આવેશ થયો. દૈત્યના માથા

પર મુષ્ટિનો પ્રચંડ પ્રહાર કર્યો. આકાશ માર્ગે જતો દૈત્ય પ્રાણહીન થઈ પૃથ્વી પર પડ્યો.

શ્રીબળદેવજીને શ્રીકૃષ્ણે સામર્થ્ય આપ્યું. પ્રલંબ મરાયો. શ્રીબલરામ વેદાત્મક છે. આથી પ્રમાણરૂપ છે. તેમના દ્વારા પ્રલંબને માર્યો. આ લીલા શ્રીકૃષ્ણની જ છે તેમ જણાવતાં શ્રીમહાપ્રભુજી પુરુષોત્તમસહસ્રમાં શ્રીકૃષ્ણનું “પ્રલંબ વધ પંડિતઃ” નામ પ્રગટ કરે છે. આ મિષ કરી પ્રભુએ વ્રજવાસીઓના આધ્યાત્મિક અંતઃકરણ અધ્યાસને દૂર કર્યો. આ માટે પ્રભુએ પોતાનો શ્રીધર્મ પ્રગટ કર્યો છે.

આ પ્રસંગ બોધ કરે છે કે અંતઃકરણના દોષ દૂર કરવા માટે પ્રમાણનો વિચાર કરવો ને જીવવું. શાસ્ત્રની સંમતિ અનુસાર સર્વ કાર્યો કરવા. અંતઃકરણના દોષ ભગવદ્ આવેશવાળા ભગવદીય દ્વારા દૂર થાય છે.

એકવાર શ્રીકૃષ્ણ અને ગ્વાલબાલ પર્વત પર ગાયો ચરાવતા હતા. છુપાઈ જવાની લુકા-છુપી રમત રમતા હતા. કેટલાંક ગ્વાલબાલ ચોર બન્યા, કેટલાંક

વ્યોમાસુર વધ દ્વારા પ્રકટ વીર્ય ધર્મ

રક્ષક તો કેટલાંક ઘેંટા બન્યા. શ્રીકૃષ્ણ નજીક છે તેથી નિર્ભય થઈ રમે છે. તે સમયે વ્યોમાસુર આવ્યો. ગોવાળનો વેશ ધરી આવેલો તે મયાસુરનો પુત્ર છે જાતે પણ માયાવી છે. તે રમતાં રમતાં ચોર બનતો. ઘેંટા બનેલ ગોપબાળોને ચોરીને લઈ જતો. પહાડની ગુફામાં

પૂરી દેતો. ગુફાનું દ્વાર પથ્થરથી બંધ કરતો. આમ કરતાં ચાર કે પાંચ બાળકો જ રહ્યાં. શ્રીકૃષ્ણ આ કરતૂત જાણી ગયા. વ્યોમ દૈત્યને બોરીએથી પકડ્યો. દૈત્યે તેનું સ્વરૂપ પહાડ જેવું કર્યું. છુટવા પ્રયત્ન કર્યો પણ શ્રીકૃષ્ણના સંકંજામાંથી છૂટી ન શક્યો. શ્રીકૃષ્ણે બંને હાથથી જકડી તેને ભૂમિ પર પટકી દીધો. ગળું દબાવી મારી નાખ્યો. બહાર લઈ આવ્યા. શ્રીકૃષ્ણે આ રીતે વીર્ય ધર્મ પ્રકટ કર્યો.

આવા સર્વસમર્થ શ્રીગિરિરાજધારી મારા પ્રભુ છે.

**પુલિન્દ દારાહિત શમ્બરારી, રમા સદોદાર દયા પ્રકારી ।
ગોવર્ધને કંદફલોપહારી, મમ પ્રભુ: શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૪॥**

શ્રીગોવર્ધનપર્વતમાં કંદ-ફલનો આહાર કરનારા

ભિલ્લ સ્ત્રીઓના હિત માટે કામરૂપ, લક્ષ્મીજી ઉપર સદા ઉદાર દયા કરનારા, શ્રીગોવર્ધનપર્વતમાં કંદ-ફલનો આહાર કરનારા, શ્રીગિરિરાજધરણ મારા સ્વામી છે.

પુલિન્દ સ્ત્રીઓ દ્વારા શ્રીકૃષ્ણ પૂજા

પુલિન્દ દારા એટલે ભિલ્લ સ્ત્રીઓ-પુલિન્દીઓ. શ્રીગોપીજનોએ આ સ્ત્રીઓને પૂર્ણ કહી ઘન્ય થયેલી કહી છે. પુલિન્દીઓના હૃદયમાં કૃષ્ણ પ્રેમ છે. શ્રીકૃષ્ણને જોતાં તેમના હૃદયમાં મળવાની તીવ્ર ઈચ્છા જાગે છે.

શ્રીઠાકોટજીના ચરણમાં કેસર લાગેલું છે. આપના ચાલવાથી તે જમીન પરના ઘાસમાં ચોંટી જાય છે. કૃષ્ણની તીવ્ર ઈચ્છા વાળા ભિલ્લ સ્ત્રીઓ આ કેસર લઈ પોતાના વક્ષઃ સ્થળ અને મુખ પર લગાવે છે. આ રીતે હૃદયના અલૌકિક કામને શાંત કરે છે.

અહીં અલૌકિક કામ માટે શ્રીમહાપ્રભુજી શંખરાત્રી શબ્દ પ્રયોજે છે. શંખરના અરી. શંખર “દૈત્ય” છે તેના અરી એટલે દુશ્મન શ્રીકૃષ્ણ છે.

અંશી શ્રીકૃષ્ણનો અંશ કામદેવ છે. રૂદ્ર ભગવાનના ક્રોધાગ્નિથી ભસ્મ થયો. અંગ વગરનો અનંગ બન્યો. શરીરની પુનઃપ્રાપ્તિ માટે તેણે શ્રીવાસુદેવનો જ આશ્રય કર્યો. ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ દ્વારા રૂકમણિના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયો. પ્રદ્યુમ્ન નામથી જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયો.

નારદજી એ શંખરને સમાચાર આપ્યા કે કામદેવ પ્રદ્યુમ્ન સ્વરૂપે શ્રીકૃષ્ણના ત્યાં જન્મ્યો છે. શ્રીકૃષ્ણ દસ દિવસ પછી તે બાળકનો સ્પર્શ કરશે. આ સ્પર્શ પછી પ્રદ્યુમ્ન મરશે નહીં. શંખર પણ કામરૂપ જ છે. પ્રદ્યુમ્ન પણ કામરૂપ છે. કામ ત્રણ પ્રકારનાં છે (૧) દેવતારૂપ (૨) પ્રાણીમાત્રના હૃદયમાં રહેલો (૩) વિષયભોગરૂપ.

પ્રાણીમાત્રમાં રહેલો કામ બે પ્રકારનો છે. (૧) ધર્મસંમત. તેની દેવતા પ્રદ્યુમ્ન છે. (૨) ધર્મ વિરૂદ્ધ. તેની દેવતા શંખરાસુર છે.

શંખરાસુરે સ્ત્રીરૂપ લીધું. દસ દિવસ પહેલાં જ શ્રીકૃષ્ણના ત્યાં સૂતિકા સદનમાં આવ્યો. બાળકનું હરણ કર્યું. સમુદ્રમાં ફેંચ્યું અને પોતાના ઘરે પાછો ફર્યો. તેણે માન્યુ કે તેનો શત્રુ મરી ગયો પણ બન્યું કંઈક જુદું જ “રામ રાખે તેને કોણ ચાખે ?”

સમુદ્રમાં ફેંકેલા બાળકને એક મોટું માછલું ગળી ગયું. આ માછલું મચ્છીમારની બાળમાં ફસાયું. માછીએ તે માછલું શંખરાસુરને જ ભેટ કર્યું. શંખરાસુરે રસોઈઘરમાં માછલું મોકલાવ્યું. રસોઈયાઓએ માછલું ચીર્યું. તેમાંથી જીવતો બાળક નીકળ્યો. શંખરાસુરની દાસીને સોંપ્યો. દાસીનું નામ માયાવતી હતું.

અહીં પણ નારદજી આવ્યા. માયાવતીને આ બાળક વિષે સઘળી માહિતી આપી. માયાવતી કામદેવની પત્ની રતિ હતી. શંખરાસુરે તેની રસોડામાં રાંધવા રોકેલી. તેણીએ જાણ્યું કે આ બાળક તેનો પતિ કામદેવ જ છે. પ્રદ્યુમ્નજી થોડા દિવસમાં જ જુવાન થઈ ગયા. માયાવતી (રતિ)એ સઘળી વાત કહી અને મહામાયા નામની વિદ્યા શીખવાડી.

પ્રદ્યુમ્નજીએ શંખરાસુરને યુદ્ધમાં લલકાર્યો અને પરાસ્ત કરી મારી નાંખ્યો. માયાવતી આકાશ માર્ગે તેના પતિ પ્રદ્યુમ્નને લઈ દ્વારકામાં પ્રભુ પાસે આવી.

આમ શંખરાસુરી એટલે અલૌકિક કામ. ભિલ્લ સ્ત્રીઓમાં અલૌકિક કામ જાગ્યો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણ જ કામરૂપ બન્યાં અને પુલિંદીઓનું હિત કર્યું.

રાસ લીલા દ્વારા વ્રજભક્તોમાં લક્ષ્મીજીનું સ્થાપન કરી
લક્ષ્મીજીને પુષ્ટિ વિહારનું સુખ

લક્ષ્મીજી પણ લૌકિક અને ભગવદ્ પરાયણ એમ બે પ્રકારનાં છે. ભગવત્પરાયણ લક્ષ્મીજી ઉપર શ્રીકૃષ્ણ કૃપા કરે છે. રાસ લીલા વખતે વ્રજભક્તોમાં લક્ષ્મીજીનું

સ્થાપન કરે છે. આ રીતે પુષ્ટિ વિહારનું સુખ આપે છે અને લક્ષ્મીજીને વ્રજમાં રહેવા ભગવાને કૂપ આપ્યો છે. લક્ષ્મીજી માલણ બની વ્રજવાસીઓની સેવા પણ કરે છે. આ રીતે શ્રીકૃષ્ણ લક્ષ્મીજી ઉપર સદા ઉદાર દયા કરે છે.

શ્રીગોવર્ધન હરિદાસ વર્ચ છે. યુધિષ્ઠિર, પ્રહ્લાદ, ઉદ્ધવજી વગેરે હરિદાસ છે. શ્રીગોવર્ધન હરિદાસોમાં શ્રેષ્ઠ એવા હરિદાસવર્ચ છે. પ્રભુ ગાયો ચરાવવા ગોવર્ધન પર્વતમાં આવે છે. સાથે બલરામજી તથા સખાઓ પણ હોય છે. શ્રીગોવર્ધનજી પ્રભુને માન આપે છે. સાથે સાથે બલરામજી તથા સખાઓને પણ તેવું જ માન આપે છે. બિરાજવા ઘાસરૂપી આસન, રક્ષણ કરવા કંદરા, પીવા માટે ઝરણાઓનું જલ તથા ભોજન માટે કંદ-મૂલ અર્પે છે. પુલિંદીઓ દ્વારા કંદ અને ફલને પ્રભુ આરોગે છે. પુષ્ટિ મંદિરોમાં ઉત્થાપનની સેવા પુલિંદીના ભાવથી જ છે. આવા શ્રીગિરિરાજધરણ મારા સ્વામી છે.

**કલિંદજા ફૂલ દુફૂલહારી, કુમારિકા કામ કલા વિતારી ।
વૃંદાવને ગોધન, મમ પ્રભુ: શ્રીગિરિરાજ ધારી ।।૫।।**

વસ્ત્રાહરણથી કુમારીકાઓના કૃષ્ણ સંબંધમાંના અંતરાયો દૂર કર્યા.

શ્રીચમુનાજીના તટે ચીરહરણ કરનાર, કુમારિકાઓને કામ કલા વિતરણ કરનારા, વૃંદાવનમાં ગાયોના ઘણામાં ફરનારા, શ્રીગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

વ્રજમાં શ્રીગોપીજનોના ચાર યુથ પૈકી એક કુમારિકાઓનું યુથ છે. પૂર્વ જન્મમાં રામાવતાર વખતે તેઓ દંડકારણ્યના સોળ હજાર ઋષિઓ હતા. શ્રીરામજી વનવાસ દરમિયાન દંડકારણ્યમાં પધારેલા. તપ કરતાં ઋષિઓએ શ્રીરામજીના અદ્ભૂતરૂપના દર્શન કર્યા. મનમાં અભિલાષ થયો, રામ અમારા પતિ

બને તો સારું. ઋષિઓએ શ્રીરામને વિનંતી કરી. શ્રીરામે કહ્યું હમણાં તો એક પત્નીવ્રત છે. દ્વાપર યુગમાં શ્રીકૃષ્ણરૂપે પ્રગટ થઈશ, તમારો અંગીકાર કરીશ.

આ વરદાનરૂપી વચનામૃતથી ઋષિઓ જીવતાં રહ્યા. પોતાના પુંભાવાત્મક દેહને છોડ્યો. ગૌડ દેશમાં અગ્નિની વેદીમાંથી સ્ત્રીભાવ દેહથી જન્મ્યા. નંદબાબા તેમને વ્રજમાં લઈ આવ્યા. નંદજીની ઈચ્છા હતી કે કંસને ભેટ કરીશ. પ્રભુએ તેવું થવા ન દીધું, કુમારિકાઓ વ્રજમાં જ રહ્યા. યશોદાજીને કાર્યમાં મદદરૂપ બન્યા. આ કુમારિકાઓના લગ્ન નથી થયા. અનન્યપૂર્વા છે, તેમને તો શ્રીકૃષ્ણ પતિ સ્વરૂપે જોઈતાં હતાં. તેમણે હેમંત ઋતુમાં શ્રીયમુનાજીના તટે વ્રત આરંભ્યું. યમુનાજીના વાલુકામાંથી શ્રી કાત્યાયની દેવી બનાવ્યા, તેનું પૂજન કર્યું. આ રીતે ભદ્રકાલીનું આરાધન કર્યું. કાત્યાયની અને ભદ્રકાલી ભગવાનની આધિદૈવિક તામસ શક્તિ છે.

શ્રીયમુનાજીતો સકલ સિદ્ધિ દેનારા છે જ. શ્રીકૃષ્ણે પણ કુમારિકાઓને રાસનું ફલ આપવું છે. આથી તે બધાની યોગ્યતાનું સંપાદન પણ કરવું પડે. કુમારિકાઓ પોતાના વસ્ત્ર તટ ઉપર ધરીને શ્રીયમુનાજીમાં સ્નાન કરતાં

સાર થય પૈકી એક કુમારિકાઓનું ચુથ છે.
પૂર્વ જન્મમાં રામાવતાર વખતે તેઓ દંડકારણ્યના
સોળ હજાર ઋષિઓ હતા.

હતાં. આ દોષરૂપ હતું. પ્રભુએ દોષનિવારણ કરવાં સઘળાં ચીર હરી લીધા અને કદંબ વૃક્ષ પર ચઢી ગયા.

કુમારિકાઓએ શ્રીકૃષ્ણને પતિ તરીકે માંગ્યા છે. પ્રભુ આથી પણ પધાર્યા છે. સાથે ૧૬૦૦૦ બાળકો છે. પૂતનાના પ્રાણ ચૂસ્તાં આ બાળકો શ્રીકૃષ્ણમાં પ્રવેશ્યા છે. આ બાળકો કુમારિકાઓના આધિદૈવિકરૂપ છે. આથી તે પુરુષરૂપ છે.

ભગવાને સૃષ્ટિ રચી તેમાં કેટલાંક જીવો પુરુષ, સ્ત્રી કે પશુ શરીર વાળા અને પ્રકૃતિવાળા બન્યા. આ બધામાં પુરુષાંશના પ્રવેશથી પુરુષ પ્રકૃતિવાળા જીવો જ ભગવાનને ભજે છે. ઋષિઓમાં ભજન ધર્મરૂપ પુરુષપણું છે. પ્રભુએ કુમારિકાઓમાં તે પધરાવ્યું.

શ્રીકૃષ્ણે પોતાની પ્રસાદરૂપ શક્તિનો પ્રવેશ કુમારિકાઓમાં કરાવ્યો છે. ભજનાનન્દની યોગ્યતા પણ પધરાવી. આથી કુમારિકાઓને સર્વાત્મભાવ થયો છે. આનાથી લોકવેદની અપેક્ષા વગર ભગવદ્ ભજન કર્યું છે.

શ્રીકૃષ્ણ કદમના વૃક્ષ પર બિરાજ્યા છે. કદમ વૃક્ષ એટલે નીપ વૃક્ષ. તે નિત્ય કામનુંપાન અને રક્ષણ કરે છે. વૃક્ષ હોવાથી વૈષ્ણવ છે. વૈષ્ણવ સંગથી કુમારિકાઓમાં દોષ અને આસુરભાવ નહીં આવે.

શ્રીકૃષ્ણે કુમારિકાઓમાં સ્વવિષયક કામ પધરાવ્યો. નિષ્કામપણાં કરતાં કૃષ્ણકામનાથી કૃતાર્થ થવાય છે. શ્રીકૃષ્ણ ગોપીજનોનાં હૃદયમાંથી સહજ કામ દૂર કર્યો. પોતાના હસતા રૂપ વાળો કામ પધરાવ્યો. વસ્ત્રાહરણથી કૃષ્ણ સંબંધમાંના અંતરાયો દૂર કર્યા.

શ્રીકૃષ્ણે કુમારિકાઓને જળાશયમાંથી પોતાની સન્મુખ આવવા કહ્યું. ઈચ્છાનુસાર પોત-પોતાનાં વસ્ત્રો લઈ જવા કહ્યું. શ્રીકૃષ્ણ કામનાપૂરક છે. વસ્ત્રો સ્વકામમય છે. કામાનુસાર સ્વકામય વસ્ત્ર લઈ જવા કૃષ્ણ કુમારિકાઓને કહી રહ્યા છે. વસ્ત્ર રૂપે ભગવદીયકામ લઈ જવા કહે છે.

આ પ્રકારે કુમારિકાઓને હેમંતની સવારે શરદરાત્રિમાં રાસલાભનું વરદાન પ્રાપ્ત થયું. શ્રીકૃષ્ણે તેઓને કામકલાપૂર્વક મનોરથ પૂર્તિનું વિતરણ કર્યું.

વૃંદાવન એટલે તુલસીનું વન. વૃંદા સ્ત્રી છે. વૃંદા વિપિન બિહારીને અત્યંત પ્રિય છે. વૃંદા એ શ્રીસ્વામિનીજીના શ્રીવિગ્રહની ગંધનું સ્વરૂપ છે. તુલસીમાં દોષ નિવારણની પ્રભુદત શક્તિ છે. આથી જ રાજભોગની સામગ્રીમાં તુલસી પધરાવાય છે.

તુલસીથી ભક્ત પ્રભુગામી બને છે. તુલસીદલ રસેશ શ્રીકૃષ્ણના સંયોગ-વિયોગ એવા દ્વિદલનું સ્વરૂપ છે. સમર્પણ વખતે ગદ્યમંત્ર બોલી પ્રભુના ચરણકમલ ચુગ્મમાં આથી જ ઘરવામાં આવે છે. શ્રીકૃષ્ણો વિષ્ણુરૂપથી તુલસી સાથે લગ્ન કર્યા છે. એતન્ માર્ગમાં કારતક સુદી એકાદશીએ તુલસી વિવાહનો મનોરથ ઉજવાય છે.

વૃંદાવન એટલે વૃંદ + અવન. વૃંદ એટલે વ્રજના ગોપીજનોનાં ચાર ચુથો (વૃંદો) અને અવન એટલે પતિ. આ રીતે વૃંદાવનનું આધિદૈવિક સ્વરૂપ શ્રીકૃષ્ણ છે. શ્રીકૃષ્ણ આજ્ઞા કરે છે કે વૃંદાવન ત્યજી હું એક ડગલું પણ બીજે જતો નથી.

વૃંદાવનની વનરાજીમાં શ્રી કૃષ્ણ તેમજ બલરામજી સાથે ગોપબાળકો

વૃંદાવનમાં વનરાજિ છે. પ્રકુલ્લ પુષ્પો છે. તેથી મત બનેલા ભ્રમરો છે. તે ગૂંજી રહ્યા છે. વનમાં નદી, સરોવર અને પર્વતો છે. આવા વૃંદાવનમાં મધુપતિ શ્રીકૃષ્ણ ગોધન ચરાવવા પધાર્યા છે. ગોચારણ રૂપ ધર્મ કરે છે. સાથે ગોપો અને બલરામજી છે. ગોપો ક્રિયાશક્તિરૂપ છે. દાઉજી જ્ઞાનશક્તિરૂપ છે.

મધુપતિ તો વસન્તાધિપતિ છે. સરસ શૃંગારરૂપ છે. મયૂર પિચ્છનો મુકૂટ શ્રીમસ્તકે છે. બંને કાનમાં કર્ણિકારનું પુષ્પ છે. સુવર્ણ જેવું પીવું કેસરી વસ્ત્ર પીતાંબર ધારણ કર્યું છે. વૈજન્યતીમાલા ધારી છે. તે પુષ્પમયી અને ચરણ સુધી લાંબી છે. વેણુનાદ દ્વારા અધરસુધા છિદ્રોમાં પૂરી રહ્યા છે. ગોપવૃંદોથી વીંટળાયા છે. તે બધાં શ્રીકૃષ્ણનો યશ ગાય છે. નટવર વપુ ધરી શ્રીકૃષ્ણ વૃંદાવનમાં પ્રવેશ કરે છે.

નટવર સ્વરૂપથી વૃંદાવનના પ્રદેશનાં ભક્તોને આસક્તિ દઈ રહ્યા છે. ગાયોને ચરાવી રહ્યા છે અને વેણુનાદથી ત્રિવિધ સુધાનું દાન કરી રહ્યા છે.

વ્રજસ્થ ગોપીજનોના કર્ણરંધ્રો દ્વારા હૃદયમાં પ્રવેશી વેણુગીત રચી રહ્યા છે. ગો એટલે ગાયોનું, દેવ ભોગ્ય સુધાથી અને ગો એટલે ગોપીજનોનું, સર્વાભોગ્યા સુધાથી પોષણ કરી રહ્યા છે.

ગાયોના ઘણ વચ્ચે શ્રીકૃષ્ણ

ગોપાલને ગાયો અતિ પ્રિય છે. ગાયોના ઘણ તેમના માટે ધનરૂપ છે. વ્રજમાં તો ગાયોની સંપત્તિથી ઉપનંદ, નંદ, વૃષભાન વગેરે ઓળખો અપાતી હતી. ગાયો

વ્રજભક્તિનું સ્વરૂપ છે. ગોવિંદને આથી ગાયોની વચ્ચે રહેવું ગમે છે. ગાયમાં તેશ્રીસ કરોડ દેવતાનો વાસ છે. આ દેવતાઓનો વ્રજલીલામાં આધિદૈવિક સ્વરૂપથી અધિકાર નથી. પરંતુ કૃપાળુ કૃષ્ણ ગાયનું મિષ કરી તેમને વ્રજલીલાનું દર્શન કરાવી રહ્યા છે.

શ્રીકૃષ્ણ ઉઘાડા ચરણે ગાયો ચરાવે છે. વનના કંટકો, પથ્થરો અને ગોખરૂ શ્રમ કરતા હોય. ચશોદાજી લાલને કહે છે કે પગરખાં ઘરી ગાયો ચારો. ગ્વારિયા કૃષ્ણ કહે છે કે મારી આ નવ લાખ ગાયોને ચરણમાં પગરખાં પહેરાવો પછી હું પહેરું. આ છે શ્રીકૃષ્ણનો ગૌ પ્રેમ. ગાયોની ખુર રેણુ અંગે લગાવવામાં કૃષ્ણ ગૌરવ ગણે છે. સંધ્યાકાળે ગાયો ચરાવી પ્રભુ ગોકુળમાં પછા પધારે છે. આ વખતે મુખકમળ અને વાંકડીયા વાળ ગોરજથી છવાયેલા હોય છે. આવા દર્શનથી ચાર પુરુષાર્થો સિદ્ધ થઈ જાય છે.

ગોરજમાં ગો એટલે વૃષ. તે ધર્મરૂપ છે. રજ શબ્દ અર્થરૂપ છે. છવાયેલું (છુરિત) કામરૂપ છે. વાંકડીયા વાળ કુંતલ મોક્ષરૂપ છે.

ગો એટલે ગાયો, ગોવાળીયાઓ, ગોપીજનો, ઈન્દ્રીયો, વેદ, પૃથ્વી. શ્રીકૃષ્ણ ગોચરણ મિષથી આ સર્વનું પોષણ, વર્ધન અને રક્ષણ કરે છે.

આવા ગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

**વ્રજેન્દ્રસર્વાધિક શર્મકારી, મહેન્દ્ર ગર્વાધિક ગર્વ હારી ।
વૃંદાવને કંદકલોપહારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૬॥**

વ્રજના ઈન્દ્રરૂપે સર્વને અધિક સુખ કરનારા, ઈન્દ્રના ગર્વથી અધિક ગર્વને હરનારા, વૃંદાવનમાં કંદ અને ફલનો ઉપહાર કરનારા શ્રીગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

વ્રજ એક પ્રદેશ છે, શ્રીકૃષ્ણની લીલા ભૂમિ છે. મથુરા, ગોકુળ, વૃંદાવન, નંદગામ, બરસાના, શ્રીગિરિરાજજી અને શ્રીચમુનાજી અહીં વસેલા છે.

‘વ્રજ’નો ઉલ્લેખ વેદમાં છે. વેદ ભગવાનની વાણી છે. આથી ‘વ્રજ’ નામ પ્રભુ દ્વારા અપાયું છે. વ્રજ એટલે જવું, ચાલવું, પ્રગતિ કરવી. વ્રજ એટલે પધારવું, પહોંચવું, દર્શન કરવાં વ્રજ એટલે વિદાય થવું. સેવામાંથી નિવૃત્ત થવું.

‘વ્રજ’ શબ્દ આપણને લૌકિકથી અલૌકિક તરફ જવાનો માર્ગ બતાવે છે. તે માટે પ્રેરણા આપે છે. ત્યાં પહોંચાડે છે.

વ્રજનો એક અર્થ ગૌ શાળા. તેમાં બધા વ્રજવાસીઓની ૭૨ લાખ ગાયો વસે છે. આપણું શરીર ઈન્દ્રિયોના સમુહરૂપી વ્રજ છે.

વેદત્રયી અને પુરાણોમાં વ્રજનો ઉલ્લેખ છે. વ્રજ વૈકુંઠથી પણ અધિક છે. શ્રીગુણર્ણજી ગાય છે - “મંગલ મંગલં વ્રજભૂમિ મંગલમ્”. શ્રીકૃષ્ણ કહે છે “વ્રજ તજ અનત ન જાઉં મોહે નંદબાવા કી સો”.

વ્રજભાષામાં ‘વ’ અક્ષર નથી. ‘વ’ના બદલે ‘બ’નો ઉપયોગ થાય છે આથી ‘વ્રજ’ બની ગયું ‘બ્રજ’.

વ્રજભૂમિ મંડલાકાર (ગોળાકાર) છે. તેમાં બાર વનો અને ચોવીસ ઉપવનો છે. વ્રજની સીમા માટે કહ્યું છે -

“ઈત બરહદ ઉત સોનહદ ઉત સૂરસેન કો ગામ
બ્રજ ચૌરાસી કોશ મેં મથુરા મડંળ ગ્રામ.”

પૂર્વ સરહદ અલીગઢ જિલ્લાના બરહદ ગામ સુધી છે. પશ્ચિમ સરહદ ગૂડગાંવ જિલ્લામાં સોન નદીના કિનારા સુધી છે. દક્ષિણ સરહદ આગ્રા

જિલ્લાના વટેશ્વર સુધી છે. ઉત્તર સરહદ શેરગઢ તાલુકાના ભુષણવન સુધીની છે.

વ્રજનાં ત્રણ સ્વરૂપો છે (૧) આધિભૌતિક (૨) આધ્યાત્મિક (૩) આધિદૈવિક. આંખેથી દેખાતું વ્રજમંડળ આધિભૌતિક. ભગવદ્ પ્રાપ્તિ કરાવી આપવાનું સામર્થ્ય આધ્યાત્મિક. અલૌકિક ભગવલ્લીલા ધામ આધિદૈવિક.

આપણાં ઘરમાં શ્રીમહાપ્રભુજીની કૃપાથી શ્રીઠાકોરજી બિરાજે છે. તેથી તે પણ વ્રજ જ છે.

આપણું હૃદય ગોકુળ-વૃંદાવન છે. મસ્તક શ્રીગિરિરાજ છે. વહેતો ભક્તિરસ પ્રવાહ શ્રીચમુનાજી છે. આમ આપણું વ્રજ આપણી અંદર જ છે.

આ પ્રકારના વ્રજનાં ઈન્દ્ર શ્રીકૃષ્ણ છે. શ્રીકૃષ્ણ આધિદૈવિક ઈન્દ્ર છે. પરમ ઐશ્વર્ય યુક્ત છે. વ્રજને પોતાનું ગણનારા છે. વ્રજને ક્રીડા સ્થાન બનાવનાર છે. પૃથ્વીના દેવી સ્વરૂપનું લલાટ એટલે વૃંદાવન તેમાં ભગવાનનાં સોળ ચિહ્નોવાળા ચરણ કમલની છાપ છે તે તેનું સૌભાગ્ય તિલક છે.

વ્રજ વૃંદાવન ગિરિનદી પશુ પંછી ચે સખ
ચામેં કહા દુરાઈ ચે પ્યારી એ સખ મેરો અંગ.

દામોદર લીલા

શ્રીઠાકોરજી અને સર્વ પરિકર રૂપ વ્રજ છે. સ્વરૂપથી અને લીલાઓથી શ્રીકૃષ્ણે વ્રજભૂમિ, વ્રજવાસી તથા વ્રજમાં રહેતા પશુ, પક્ષી, લતા-પતા, વૃક્ષો, નદીઓ, ઝરણા અને પર્વતને સુખ આપ્યું છે. આ સુખ અન્ય સર્વથી અધિક છે.

શ્રીકૃષ્ણ જન્મથી વ્રજની અધિકતા છે. તામસ, રાજસ અને સાત્ત્વિક ભક્તોને અધિકાર અનુસાર લીલાઓ દ્વારા સુખ દાન કર્યું છે. તામસ ભક્તો માટે - નંદ મહોત્સવ, પૂતના મોક્ષ, શકટ ભંગ, વૃણાવર્ત વધ, જૃંભણલીલા, માટી ભક્ષણ,

દામોદરલીલા, વત્સ ચારણ, વત્સાસુર-બકાસુર વધ, અઘાસુર વધ દ્વારા પ્રેમનું દાન.

ધેનકાસુર વધ

પૌગણ્ડલીલા, ધેનકાસુર વધ, કાલિયદમન, બે વાર દાવાગ્નિ પાન, પ્રલંબવધ અને વેણુગીતથી આસક્તિનું દાન.

ચીરહરણ લીલા, ચણપત્ની પર કૃપા, ગોવર્ધન ધારણ લીલા અને નંદજીને વરૂણલોકમાંથી છોડવાની લીલા દ્વારા વ્યસનનું દાન.

રાજસ ભક્તો માટે -

અરિષ્ટ વધ, કેશીવધ, વ્યોમ વધ, અકૂર પ્રસંગ, મથુરા પ્રવેશથી રંગરેજ વધ, દરજી,

માળી અને કુબ્જ પર કૃપા દ્વારા પ્રેમનું દાન.

કુવલયા પીડ વધ, ચાણુર મુષ્ટિક વધ, કંસ વધ, ઉગ્રસેનનો રાજ્યાભિષેક, ગુરુકુલ વાસ, ભ્રમરગીત લીલા, ઉદ્ધવગીત લીલા, કૂબ્જ અને અકૂરના મનોરથોની પૂર્તિ દ્વારા આસક્તિનું દાન.

દ્વારકા નિર્માણ, કાલયવન નાશ, બલરામ વિવાહ, શ્રીરુક્મિણી હરણ અને વિવાહ શંખર વધ, સ્થમન્તક કથા દ્વારા વ્યસનનું દાન.

શતધન્યા વધ, કાલિન્દી, મિત્રવિન્દા, સત્યા ભદ્રા, લક્ષ્મણ સાથે શ્રીકૃષ્ણ વિવાહ, મુર અને નરકનો વધ, ઉષા-અનિરુદ્ધ પ્રસંગ અને બાણાસુર વધથી ફલનું દાન.

સાત્વિક ભક્તો માટે -

નૃગરાજનો ઉદ્ધાર, બલરામજીનું કાલિન્દીકર્ષણ, પૌંદ્રક વધ, દ્વિવિદવધ, સામ્બ વિવાહ, શ્રીકૃષ્ણ નિત્યક્રમથી આસક્તિનું દાન.

ઈન્દ્રપ્રસ્થ પ્રસ્થાન, જરાસંઘ વધ, ૨૦૮૦૦ રાજાઓની મુક્તિ, રાજસૂય યજ્ઞ પ્રસંગ અને શિશુપાલ વધ, શાલ્વ તથા સૌભ વિમાનના નાશથી વ્યસનનું દાન.

દંતવક્ત્ર-વિદૂરથ વધ, પાંડવોને વિજયદાન, બલ્લલ વધ, સુદામા આખ્યાન, વગેરે લીલાઓથી ફલનું દાન.

શ્રીકૃષ્ણ આમ વ્રજેન્દ્ર બની સર્વને અધિક સુખ આપે છે.

કૃષ્ણ ધર્મો સ્વરૂપે વ્રજમાં બિરાજે છે. પરમ ઐશ્વર્યથી સુખદાન કરે છે છતાં વ્રજમાં અન્ય ધર્મ જુએ છે. આ અન્યધર્મ તે ઈન્દ્રયાગ અને પરંપરાગત યાગ હતો. ભગવાને યુક્તિ પૂર્વકની વાતોથી આ યાગ બંધ કરાવ્યો.

ભગવાનને ગોસવરૂપ વૈષ્ણવ યાગ પ્રિય છે. શ્રીકૃષ્ણ તેનું સમર્થન કરે છે. ઈન્દ્રયાગના પદાર્થોનો તેમાં વિનિયોગ કરે છે. શ્રીકૃષ્ણ ગોવર્ધન પૂજન કરે છે. અન્નકૂટ ઉત્સવ કરે છે. હજારો શ્રીહસ્તો ધરીને શ્રીકૃષ્ણ જ આરોગે છે. શ્રીકૃષ્ણ આરોગે છે છતાં કશું જ ઘટતું નથી.

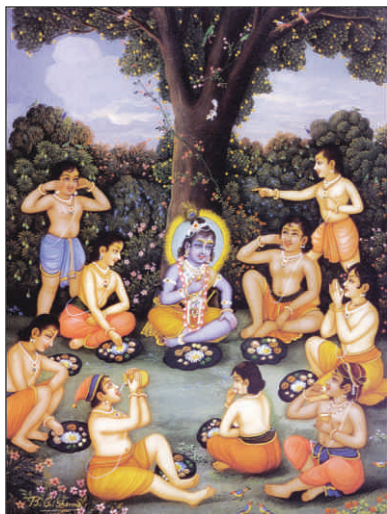
અભિમાની ઈન્દ્ર ગુસ્સે થયો. ભગવાન માટે અપમાન જનક શબ્દો બોલ્યો. વ્રજમાં પ્રચંડ વૃષ્ટિ કરી. શરણાગત વ્રજને બચાવવા શ્રીકૃષ્ણે પ્રતિકાર વિચાર્યો. સ્વાત્મયોગથી વ્રજ રક્ષા કરી શ્રીગોવર્ધનને લીલામાત્રથી ધારણ કર્યા. સ્વજનોનું હિત કરી અન્યાશ્રયમાંથી છોડાવ્યા.

ઈન્દ્રને ભૂલ સમજાતા શ્રીકૃષ્ણની શરણાગતિ કરી અને સ્તુતિ કરી.

અપરાધી ઈન્દ્રને ભૂલ સમજાણી. શ્રીકૃષ્ણ સ્વરૂપ સમજાણું. કૃષ્ણ શરણાગતિ કરી અને સ્તુતિ કરી. કૃષ્ણનો ગોવિંદ પદાભિષેક કર્યો, ઉત્સવ કર્યો.

આ રીતે શ્રીકૃષ્ણ ગોવિન્દ, વ્રજેન્દ્ર, ગોપેન્દ્ર તથા સુરભીન્દ્ર બન્યા.

વિવિધ પ્રકારની છાક લીલા

વૃંદાવનમાં સ્વચરણો પધરાવી રમણ કરે છે. અહીં ગોધન વૃંદ ચારી બને છે તો કંદ અને ફલને આરોગે પણ છે. વિવિધ પ્રકારની છાક લીલા આ મિષે પ્રભુ કરે છે. શ્રીકૃષ્ણ આ રીતે વૃંદાવનની સમર્પણ ભક્તિનો સ્વીકાર કરે છે. પ્રેમથી વૃંદાવને ઘરેલી આ અલ્પ સામગ્રી પણ શ્રીકૃષ્ણ છપ્પન ભોગ જેટલા પ્રેમથી આરોગે છે. વૃંદાવનને કૃતાર્થ કરે છે. વૃંદાવનમાં જ કરેલી રાસલીલાએ આ કૃતાર્થતાનું પ્રમાણ છે .

વૃંદાવન સૌ બન નહીં, નંદગાવ સૌ ગાંવ,
બંસી બટ સૌ બટ નહીં, કૃષ્ણ નાંવ સો નાંવ.

મન: કલાનાથ તમોવિદારી, વંશી રવાકારિત તત્કુમારી ।
રાસોત્સવોદ્દેલ રસાન્ધિસારી, મમ પ્રભુ: શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૭॥

મન અને ચંદ્ર દ્વારા અંધકારને દૂર કરનારા, વંશીનાદથી તે કુમારિકાઓને બોલાવનારા, રાસોત્સવમાં ઉછળી રહેલા રસ સાગરમાં સરતા, શ્રીગોવર્ધનધારી મારા સ્વામી છે.

શ્રીકૃષ્ણ આનંદમય છે. વિશ્વ વિસ્મયરૂપ છે. આવા ભગવાને રસમયલીલાની ઈચ્છા કરી. રાસમાં વિહરવાનો અભિલાષ કર્યો.

વ્રજમાં શરદ ઋતુ આવી, પ્રફુલ્લ મલ્લીકાનાં પુષ્પવાળી તે રાત્રીઓ જોઈ. ભગવાનને આ રાત્રિઓ કાત્યાયની વ્રત કરતાં શ્રીગોપીજનોને બતાવી છે. હેમંત ઋતુની સવારમાં શરદની આ રાત્રીઓ વિહાર સહિત બતાવી છે. આ રાત્રિઓ અલૌકિક છે. સૃષ્ટિના આરંભમાં જ ભગવાને આ રાત્રિઓ નિર્માણ કરી છે. શ્રીગોપીજનો સાથે વિહાર માટે જ આ રાત્રિઓ છે.

લૌકિક શરદની રાત્રિઓમાં આ અલૌકિક આધિદૈવિક રાત્રિઓનું સ્થાપન કર્યું. રાત્રિઓને પૂર્ણ કરી છે.

વંશીનાદથી ગોપીકાઓને
બોલાવનારા

યોગમાયાનો આશ્રય કર્યો. શ્રીકૃષ્ણને રમણ કરવું છે આથી મન પ્રકટ કર્યું. આ મન નિર્વિકાર છે. તે સાથે અલૌકિક ચંદ્ર ઉદય પામ્યો. આ ચંદ્ર નિર્મલ છે, પૂર્ણ છે, આધિદૈવિક રૂપ છે. મધ્ય આકાશમાં લીન થાય છે. પશ્ચિમમાં ક્યારે પણ અસ્ત પામતો નથી. શ્રીગોપીજનોનાં મન નક્ષત્રરૂપ છે. ભગવાનનું મન રાજારૂપ ચંદ્ર છે.

મનની દેવતા ચંદ્ર છે. ભગવાનના અલૌકિક મનમાંથી પ્રકટતો આ અલૌકિક ચંદ્ર છે. સારસ્વત કલ્પની રાસસ્થળી આદિવૃંદાવન છે. ત્યાં ચંદ્ર પકટ થયો છે.

રાસ પ્રસંગે આ રીતે શ્રીકૃષ્ણે પોતાના જ અલૌકિક અને નિર્વિકાર મન તથા તેની દેવતા રૂપ નિષ્કલંક પૂર્ણ ચંદ્ર દ્વારા શરદની રાત્રિઓનો તથા મન અને તેની વૃત્તિરૂપ કલાઓના સમૂહના અંધકારને હરી લીધો.

પૂર્વ દિશા દેવતાઓની છે. તેના સ્વામી ઈન્દ્ર છે. ભગવાન પણ હવે ઈન્દ્ર જ છે. ગોવિંદ નામ પડ્યું છે આથી શ્રીકૃષ્ણ ઈન્દ્ર જ છે. આથી અલૌકિક ચંદ્ર પૂર્વ દિશામાં દેખાયો. સમગ્રવન પૂર્ણ ચંદ્રથી રંગાઈ ગયું. આ જોઈ ભગવાને વેણુનાદ કર્યો તે દ્વારા કુમારિકાઓને બોલાવ્યા.

મધુર ભાવવાળાં શ્રીગોપીજનો છે. શ્રુતિરૂપાઓ પણ કુમારિકાઓ સાથે પધાર્યા. સઘળા કામ છોડીને કૃષ્ણ પાસે પહોંચ્યા છે, પછી રાસ ક્રીડા થઈ. અહીં તો રસનો સમૂહ છે આથી આ રાસોત્સવ છે. શૃંગાર, હાસ્ય, રૌદ્ર, કરુણ, વીર, અદ્ભૂત, બીભત્સ અને ભયાનક એમ આઠ રસો છે. કૃષ્ણ શૃંગાર રસાત્મક છે.

આવા રાસોત્સવમાં રસ સાગર ઉછળી રહ્યો છે. રસ સાગરમાં કૃષ્ણ

સરી રહ્યા છે. શ્રીગોપીજનો રસ સરિતા રૂપ છે. શ્રીકૃષ્ણ રસ સાગરરૂપ છે. તેમની રાસલીલા રસ સાગર અને સરિતાનો સુભગ સંગમ છે. ગોપી-ગોવિંદ વિહાર છે. રાસોત્સવમાં મંડલો રચ્યા છે. મંડલમાં બે-બે ગોપીજન વચ્ચે એક-એક કૃષ્ણ છે. આમ આઠ કૃષ્ણ અને સોળ ગોપીજનો છે. દેવોને તો એક કૃષ્ણ અને એક ગોપી દેખાયા છે. રાસમાં સંગીત અને નૃત્યનો સમન્વય છે. અહીં રાધા દામોદરનું અતિ અદ્ભૂત નૃત્ય છે. રમેશનું સ્વપ્રતિબિંબ-વિભ્રમ રમણ છે. દેવ સ્ત્રીઓ આ જોઈ મોહિત થયા છે.

એક-એક ગોપીજન સાથે એક-એક કૃષ્ણના વિહારો પણ છે. સ્થળ વિહાર બાદ જલ વિહાર પણ શ્રીચમુનાજીમાં છે. શ્રીકૃષ્ણના આવા અસ્ખલિત લલિત વિહારો છે. આવા ગોવર્ધનધારી મારા પ્રભુ છે.

મતદ્વિપોદ્દામગતાનુકારી, લુંઠત્રસૂના પ્રપદીન હારી ।

રામા રસ સ્પર્શ કર પ્રસારી, મમ પ્રભુઃ શ્રીગિરિરાજ ધારી ॥૮॥

મત ગજરાજની ઉત્કટ ચાલને અનુસરનારા, ઝૂકી રહેલાં પુષ્પોની પગના પંજા સુધીની મળાવાળા, વ્રજસ્ત્રીઓના રસસ્પર્શ માટે કરને લંબાવી રહેલા શ્રીગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

મત ગજરાજની ઉત્કટ ચાલને
અનુસરનારા

સંસ્કૃતભાષા અદ્ભૂત છે. દેવોની ભાષા છે. અહીં દ્રુસ્વ અને દીર્ઘથી શબ્દના અર્થો બદલાઈ જાય છે. પ્રાયઃ દરેક ભાષામાં આવું છે જ. આ સ્તુતિ સંસ્કૃત ભાષામાં છે તેથી તે ભાષાનો ઉલ્લેખ થઈ ગયો.

દ્વીપ એટલે બેટ. તેની આજુ-બાજુ જળરાશિ હોય છે. અહીં દીર્ઘ છે.

અહીં શ્રીમહાપ્રભુજી દ્વિપ કહે છે. દ્વિપ એટલે હાથી. હાથી સૂંઢ અને મોં એમ બંને જગ્યાએથી પાણી પીએ છે માટે તે દ્વિપ છે.

અહીં દ્રુસ્વર્ણ છે. હાથી ગજરાજ પણ છે. શ્રીકૃષ્ણ ગજરાજની ચાલને અનુસરનારા છે. તેમાંય મત્ત ગજરાજની ચાલ ચાલે છે. હાથી મત્ત બને ત્યારે તેના ગંડસ્થલોમાંથી રસ ઝરે છે. આ ચાલ ઉત્કટ બની જાય છે. હાથીની ચાલની ખૂબી હોય છે તે પંજાના આગલા ભાગ પર શરીર ગોઠવી ચાલે છે. તેથી તેની ચાલ આપણી ચાલથી વિલક્ષણ હોય છે. તેમાં એક લચક હોય છે. પ્રભુ આવી ચાલ અનુસરે છે.

કીર્તન સાહિત્યમાં પણ શ્રીઠાકોરજીની સરખામણી ગજરાજ સાથે કરી છે. ચત્રુભુજજી જુવે છે - “ધૂમત આવત રતિ રણ જીતે, કરિણી અંગ ગજવર ગિરિધારી (કરિણી - હાથણી)”.

શ્રીગુસાંઈજી કૃત્ વસંતની અષ્ટપદીમાં વ્રજયુવતી સંગે વિલસતા હરિનું વર્ણન છે - “કરિણીગણવૃત વારણવ”

શ્રીકૃષ્ણે માળા ધારણ કરી છે. આ વનમાળા છે. વનમાળા ગ્રીવાથી પગના પંજા સુધીની હોય છે. પંજાથી બે આંગળ ઉંચે તે ગોઠવાયેલી હોય છે. વનમાં પ્રભુ પધારે છે તે વખતે તત્કાલ જે ફૂલો ઉગ્યા છે તેનાથી આ માળા સિદ્ધ થયેલી છે.

શ્રીનાથજીના મંગલા દર્શનના ઘણા ચિત્રજીમાં આ માલાના દર્શન થાય છે. આ માલાના પુષ્પો સર્વ પ્રકારના ભક્તોનું સ્વરૂપ છે.

શ્રીકૃષ્ણની મત્તગજરાજ જેવી ઉત્કટ ચાલથી વનમાળાના પુષ્પો ઝૂકી રહ્યાં છે. તે દ્વારા પ્રભુની શરણાગતિ શીખવી રહ્યા છે. દીનતાનો બોધ કરી રહ્યા છે. ચરણકમલ દ્વય (બંન્ને ચરણ)નો આશ્રય કરી રહ્યા છે અને શીખવી રહ્યા છે. પ્રભુના ચરણના શરણે આવતાં જીવોને સત્કારી રહ્યાં

છે. શ્રીકૃષ્ણના શ્રીવિગ્રહના સ્પર્શ અલૌકિક રોમાંચ અનુભવે છે અને તે રસમાં ઝૂકીને ઝૂમે છે.

પ્રભુએ પોતે વરણ કરેલાં વ્રજભક્તો

રમા એટલે સુંદર સ્ત્રી. રમા એટલે પ્રિયા. પ્રભુએ પોતે વરણ કરેલાં વ્રજભક્તો પ્રભુના પ્રિયાજીઓ છે. પ્રભુ જે જીવનું વરણ કરે તે જીવને જ પ્રભુ મળે. પ્રભુ પહેલાં ઈચ્છા કરે છે કે આ જીવને મારો કરું. આથી તેનું વરણ (ચયન) કરે છે. પછી તેને

(ગ્રહ) પકડી લે છે. આજ અનુગ્રહ છે.

વ્રજસ્ત્રીઓમાં પ્રભુએ રસ પૂર્યો છે. આલિંગન, પરિરંભણ વગેરે ક્રીડાઓથી આ રસ સ્પર્શ માટે શ્રીકૃષ્ણ શ્રીહસ્તને લંબાવી રહ્યા છે. રસ પરવશતાનું આ લક્ષણ છે. વ્રજભક્તો સ્વકીય અને અનન્ય છે તેનું આ ધોતક છે.

આવા શ્રીગિરિરાજધારી મારા સ્વામી છે.

શ્રીમદ્ વલ્લભાચાર્યજીએ રચેલ શ્રીગિરિરાજધાર્યાષ્ટક સંપૂર્ણ થયું.

લખાયેલા પુસ્તકો

ન્યોછાવર

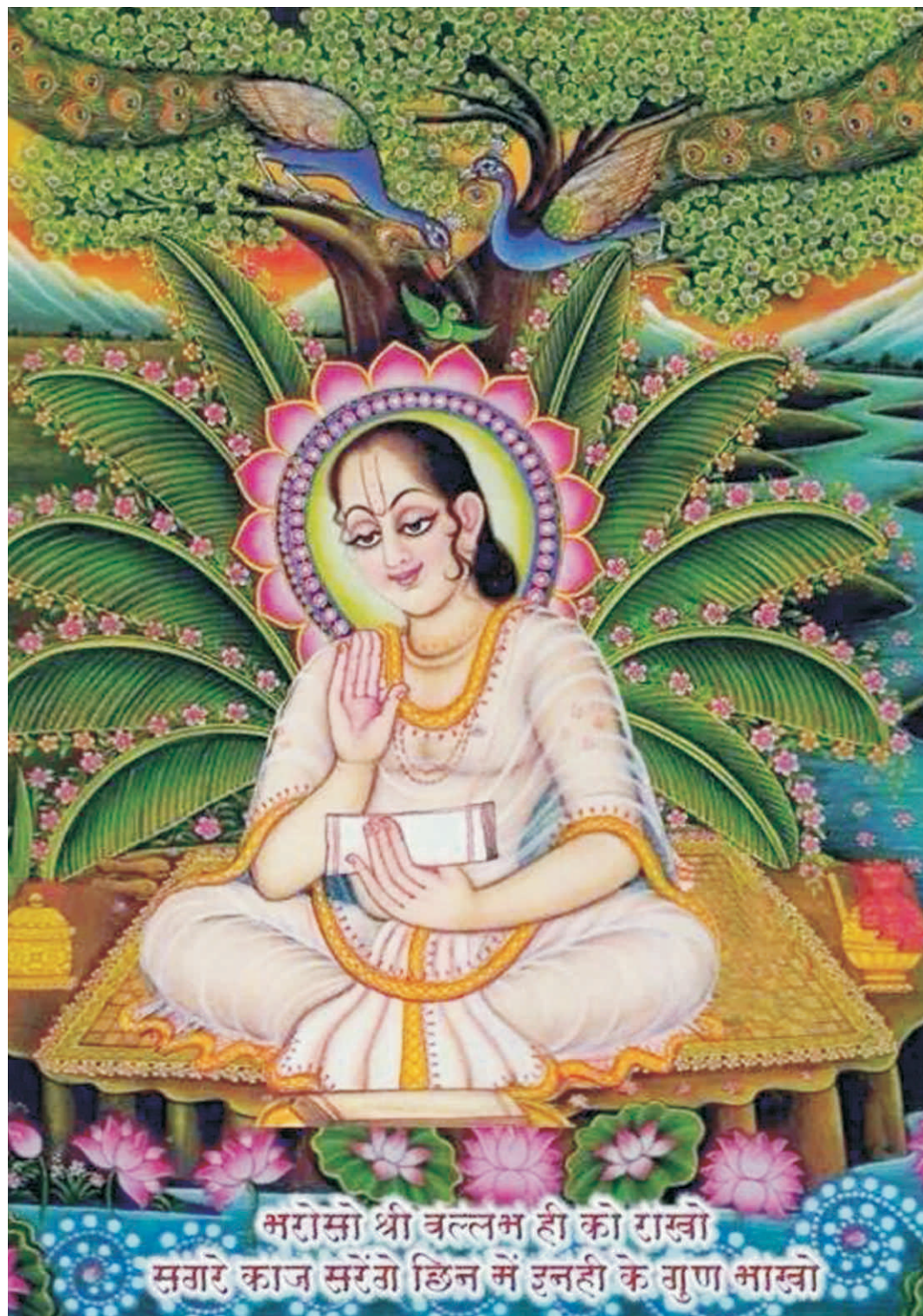
(પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ)

૧.	શ્રી ગોપીનાથજી	
૨.	શ્રી પુરુષોત્તમજી લેખવાલા	અપ્રાપ્ય
૩.	વિવેક ઘૈયાશ્રય (ગુજરાતી-અંગ્રેજી)	અપ્રાપ્ય
૪.	કૃષ્ણાશ્રય	અપ્રાપ્ય
૫.	સંપ્રદાય અને અધિકાર	૧૫/-
૬.	રસોવૈસ:	૧૫/-
૭.	ભક્તિવર્ધિની	૧૫/-
૮.	શ્રી ગુસાંઈજી પ્રકટયા ન હોત તો ?	૧૫/-
૯.	ઘન્ય ભાગ્ય જેને વ્રજમંડલ જોયું	૧૫/-
૧૦.	અય મન કરલે સહન (સૂરદાસજી)	૧૦/-
૧૧.	સિદ્ધાંત મુક્તાવલી	૨૫/-
૧૨.	કીર્તન અને પુષ્ટિમાર્ગ	૧૫/-
૧૩.	આર્તિ માટે આરતી (આં.પુ.વૈ.પ. દ્વારા પ્રકાશિત)	
૧૪.	શ્રીગિરિરાજધાર્યાષ્ટકમ્	૨૦/-

આ પુસ્તકોની પ્રાપ્ત થતી ન્યોછાવર પરિષદની ભરૂચ શાખાને
ભટે રૂપે અર્પણ કરવામાં આવે છે.

કાંકરોલી યુવરાજ
પ.પૂ. ગો. ૧૦૮ ડૉ. શ્રીવાગીશકુમારજી મહોદયશ્રીને
અમારા સદૈન્ય દંડવત્ પ્રણામ

भरोसो श्री वल्लभ ही को राखो
सगरे काज सरेंगे छिन में इन्ही के गुण भाखो